

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 14. september 2020
(OR. en)

10648/20

POLGEN 143

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Jordi AYET PUIGARNAU, direktor
Kättesaamise kuupäev:	10. september 2020
Saaja:	Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2020) 493 final
Teema:	KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE 2020. aasta aruanne tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta TULEVIKUSUUNDADE STRATEEGILINE ANALÜÜS – KURSS EUROOPA TOIMETULEKUVÕIME SUURENDAMISELE

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2020) 493 final.

Lisatud: COM(2020) 493 final

Brüssel, 9.9.2020
COM(2020) 493 final

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

**2020. aasta aruanne tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta
TULEVIKUSUUNDADE STRATEEGILINE ANALÜÜS – KURSS EUROOPA
TOIMETULEKUVÕIME SUURENDAMISELE**

Sisukord

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE.....	1
1. TULEVIKUSUUNDADE STRATEEGILISE ANALÜÜSI LÕIMIMINE ELI POLIITIKA KUJUNDAMISSE	1
2. TOIMETULEKUVÕIME – ELI POLIITIKA UUS KANDEV ELEMENT	1
3. TOIMETULEKUVÕIME ANALÜÜS NELJAS MÕÕTMES	1
3.1. Sotsiaalne ja majanduslik mõõde.....	1
3.2. Geopoliitiline mõõde	1
3.3. Rohemõõde	1
3.4. Digimõõde.....	1
4. TULEVIKUSUUNDADE STRATEEGILISE ANALÜÜSI TEGEVUSKAVA.....	1
4.1 Toimetulekuvõime seire.....	1
4.1.1 Toimetulekuvõime tulemustabeli prototüübid	1
4.1.2 Edasine töö toimetulekuvõime seireks.....	1
4.2 Tulevikusuundade horisontaalse analüüsi meetmed, millega edendada tõhusat ELi üleminekupoliitikat	1
4.3 Tulevikusuundade strateegilise analüüsi tegevuskava.....	1

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

President von der Leyeni poliitilistes suunistes on kindlaks määratud pikaajaline strateegiline eesmärk muuta Euroopa keskkonnahoidlikumaks, digitaalsemaks ja õiglasemaks¹. Suunistes on visandatud tee, mida järgides peaks Euroopa saama 2050. aastaks esimeseks kliimanetraalseks maailmajaoks, käima kaasas digiajastuga ning arendama edasi oma ainulaadset sotsiaalset turumajandust ja demokraatlikku korda.

COVID-19 kriis on vapustanud kogu maailma ning on ELis esile toonud nii tema nõrgad kui ka tugevad kohad. Pandeemia on nõudnud kogu maailmas peaaegu miljon inimest ning põhjustanud majanduslikke, sotsiaalseid ja psühholoogilisi probleeme. ELis on see suurendanud sotsiaalset ja majanduslikku ebavõrdsust: 2020. aastal peaks töötuse määr hoolimata mitmesugustest turvavõrkudest tõusma üle 9 % taseme ja netotulu kahanema 1 %. See tendents mõjutab ebaproportsionaalselt tugevasti naisi ja vaesemaid leibkondi². ELi väga mitmekesised kaubandussuhted on osutunud tema tugevuseks, mida õnnestab teataval määral vaid tema sõltuvus piiratud arvust ELi-välistest tarnijatest mõne eriti olulise kauba ja teenuse hankimisel. EL ja selle liikmesriigid on saanud toetuda oma sotsiaalsele turumajandusele, jätkusuutlikele ökosüsteemidele, tugevale finantsüsteemile ja tõhusale juhtimisraamistikule. Euroopa majanduse taastekavas³ on nüüd visandatud järgmised sammud: taasterahastust „NextGenerationEU“ investeringute ja reformide tegemiseks antava ulatusliku rahalise toetuse abil püütakse ehitada üles toimetulekuvõimelisem, jätkusuutlikum ja õiglasem Euroopa.

Tulevikusuundade strateegiline analüüs on oluline vahend, mis aitab muuta ELi poliitika kujundamise tulevikukindlamaks, tagades, et lühiajalistele algatuste tegemisel tuginetakse pikemaajalistele väljavaadetele. Komisjoni praegusel koosseisul on tugev tahe oma potentsiaal täielikult ära kasutada ja *tulevikusuundade strateegiline analüüs* ELi poliitikakujunduse keskmesse asetada⁴. Selline analüüs võib aidata kujundada struktuursel viisil kollektiivset arukust ja teadmist sellest, kuidas korraldada tõhusamalt rohe- ja digipööret ning kuidas taastuda paremini häiretest. Käesolevas teatises kirjeldab komisjon, kuidas ta kavatses lõimida tulevikusuundade strateegilise analüüsi ELi poliitika kujundamisse, ning visandab vastavad prioriteedid. See on äärmiselt tähtis, sest oleme astumas uude ajastusse, kus tegevuspõhine tulevikusuundade analüüs stimuleerib strateegilist mõtlemist ning kujundab ELi poliitikat ja algatusi, sealhulgas komisjoni tulevase tööprogramme.

Selle esimese aruande keskne teema on toimetulekuvõime, millest on COVID-19 kriisi tõttu saanud uus kandev element ELi poliitikas. *Toimetulekuvõime* ei ole mitte ainult suutlikkus pidada vastu katsumustele ja nendega toime tulla, vaid ka oskus käia muutustega ümber jätkusuutlikul, õiglasel ja demokraatlikul viisil. Toimetulekuvõime on oluline kõigis poliitikavaldkondades, sest see on vajalik rohe- ja digipöörde elluviimiseks ning ühtlasi ELi

¹ „Liit, mis seab kõrgemad sihid“. Poliitilised suunised järgmisele Euroopa Komisjonile (2019–2024).

² Euroopa Komisjon, „Euroopa majandusprognoos – kevad 2020“.

³ COM(2020) 456 final, „Euroopa võimalus: parandame vead ja teeme ettevalmistusi järgmise põlvkonna jaoks“.

⁴ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/mission-letter-maros-sefcovic-2019_en.pdf.

põhieesmärgi ja terviklikkuse säilimiseks dünaamilises ja kohati ebastabiilses keskkonnas. Toimetulekuvõimelisem Euroopa taastub kiiremini, tuleb praegusest kriisist ja tulevastest vapustustest tugevamana välja ning rakendab paremini ÜRO kestliku arengu eesmärke.

Käesolevas esimeses strateegiliste tulevikusuundade analüüsi aastaaruandes kirjeldatakse seda, kuidas saab selline analüüs anda panuse poliitika kujundamisse, pidades silmas ELi toimetulekuvõime tugevdamist neljas omavahel seotud mõõtmes: sotsiaalvaldkond ja majandus, geopoliitika, rohemõõde ja digimõõde. ELi võimet COVID-19 kriisiga toime tulla analüüsitakse asjaomaste *megatrendide* kiirenemise või aeglustumise kontekstis. Tegemist on pikaajaliste liikumapanevate jõududega, millel on tõenäoliselt tugev mõju tulevikule. Teatistes näidatakse, kuidas saavad toimetulekuvõime parandamise strateegiad, millega vähendatakse haavatavust ja tugevdatakse suutlikkust, avada uusi võimalusi kõigis neljas mõõtmes. See hõlmab heaolu, töö, tööturgude ja oskuste tuleviku übermõtestamist, üleilmsete väärtusahelate überkujundamist, demokraatia toetamist, meie reeglitepõhise kaubandussüsteemi reformimist, kujunemisjärgus tehnoloogia arendamise liitude sõlmimist ning rohe- ja digipöördesse investeerimist.

Toimetulekuvõimele keskendumine nõuab hoolikat jälgimist. Käesolevas teatistes tehakse ettepanek võtta kasutusele *toimetulekuvõime tulemustabelid*, mida tuleks pärast nende lõplikku väljatöötamist käsikäes liikmesriikide ja muude sidusrühmadega kasutada selleks, et hinnata ELi ja selle liikmesriikide haavatavust ja suutlikkust kõigis neljas mõõtmes. Selline hindamine võib aidata vastata küsimusele, kas me suudame oma poliitika ja majanduse taastamise strateegiaga muuta ELi ka tegelikult toimetulekuvõimelisemaks.

Tulevikusuundade strateegilise analüüsi tegevuskava kätkeb horisontaalset prognoosimist ja temaatilist tulevikku suunatud prognoosimist. Eeloleval aastal võetakse käsile sellised teemad nagu avatud strateegiline autonoomia, rohepöörde jaoks olulised ja selle käigus vajalikud tulevased töökohad ja oskused ning digi- ja rohepöörde mestimise süvendamine. See tegevuskava lisab ELi poliitikaeesmärkidele sünergia ja kompromisside dünaamilise perspektiivi ning soosib seejuures ELi poliitika ühtsust.

1. TULEVIKUSUUNDADE STRATEEGILISE ANALÜÜSI LÕIMIMINE ELI POLIITIKA KUJUNDAMISSE

Komisjon on tulevikusuundade analüüsi kasutanud juba palju aastaid, aga nüüd on tal kavas lõimida see kõigi valdkondade poliitika kujundamisse. *Tulevikusuundade analüüs*⁵ – tuleviku uurimine, ette nägemine ja kujundamine – aitab struktuurselt ja süstemaatiliselt kasvatada ja kasutada kollektiivset arukust, mis võimaldab sündmuste arengut ette näha ja

⁵ *Tulevikusuundade strateegiline analüüs* annab kasulikke eelteavet strateegiliseks planeerimiseks, poliitika kujundamiseks ja valmisolekuks (Euroopa Komisjon, 2017, „Strategic Foresight Primer“). See ei tähenda tuleviku prognoosimist, vaid tõenäoliste eri tulevikustsenaariumide ning neist lähtuvate potentsiaalsete võimaluste ja probleemide uurimist. Selline analüüs hõlmab suundumuste ja esilekerkivate probleemide tuvastamist ning nende kasutamist visioonide ja vajalike sammude väljatöötamiseks eesmärgiga teha paremaid otsuseid ja tegutseda olevikus nii, et see aitaks kujundada ihaldatud tulevikku. (<https://www.sciencedirect.com/book/9780128225967/science-for-policy-handbook>).

muutusteks paremini valmistuda. Tulevikuseire,⁶ samuti megatrendide, esilekerkivate probleemide ja nende poliitilise mõju hindamine, aga ka alternatiivsete tulevikustsenaariumide uurimine eri visioonide ja stsenaariumide kavandamise kaudu aitavad teha strateegilisi poliitilisi valikuid. Tulevikusuundade strateegiline analüüs ELi poliitika kujundamise toetamiseks töötati algselt välja president Jacques Delors'i strateegiabüroos (*Cellule de Prospective*). Koos pikaajaliste mudelite koostamisega⁷ on see sellest ajast saadik aidanud kujundada paljusid strateegiaid, sealhulgas kliimameetmeid. Selleks et saavutada oma pikaajaline eesmärk kujundada välja digiajastule vastav kliimaneutraalne maailmajagu, püüab von der Leyeni komisjon kaasata tulevikusuundade strateegilise analüüsi peamiste algatuste ettevalmistamisse. See protsess on juba alanud – näiteks võttis komisjon hiljuti vastu kriitilise tähtsusega toorainet käsitleva teatise,⁸ milles on tulevikusuundade analüüsi palju kasutatud. Eelolevatel aastatel on tulevikku suunatud poliitikakujunduskultuuri juurutamine ELi jaoks väga tähtis, sest tal on vaja suurendada oma suutlikkust tulla toime üha ebastabiilsemate ja keerukamate protsessidega maailmas⁹ ning rakendada oma tulevikku vaatavat poliitilist tegevuskava. Sellega tagatakse, et lühiajalised meetmed rajanevad pikaajalistel eesmärkidel, ja võimaldatakse ELil näidata eeskujuna oma kursi kavandamisel ja ümberkaudse maailma kujundamisel.

Tulevikusuundade strateegiline analüüs peaks aitama ette valmistada peamisi poliitikaalgatusi. Sellisena kuuluks see kindlalt komisjoni parema õigusloome vahendite hulka ning aitaks näiteks eelhindata algatuste mõju. Nii tagatakse, et ELi poliitika tugineb selgele arusaamisele võimalikest tulevastest suundumustest, stsenaariumidest ja probleemidest, eriti neis valdkondades, kus toimuvad kiired struktuurimuutused. Samuti toetatakse tulevikusuundade strateegilise analüüsi abil õigusloome kvaliteedi ja tulemuslikkuse programmi,¹⁰ mille raames tehakse kindlaks võimalused vähendada Euroopa regulatiivset koormust ja mis aitab hinnata, kas kehtivad ELi õigusaktid on endiselt tulevikukindlad¹¹.

Korrapärase tulevikusuundade strateegiline analüüs toetab ELi poliitika kujundamist. Igal aastal esitatavad strateegiliste tulevikusuundade analüüsi aruanded aitavad pidada kaasavat arutelu Euroopa tuleviku seisukohast tähtsates küsimustes, sest neis analüüsitakse peamisi suundumusi, selgitatakse välja ELi jaoks eriti olulised teemad ja uuritakse, kuidas saavutada seatud eesmärgid (4. jagu). Tulevaste aruannete koostamine peab põhinema

⁶ *Tulevikuseire* on suundumuste analüüsi osa ja seda kasutatakse tavaliselt selleks, et lisada tulevikusuundade analüüsile konteksti. See võib toimuda foorumina, kus vaadatakse läbi ja jagatakse teavet tulevaste arengusuundade kohta, antakse juhtnööre, selgitatakse välja võimalusi ja hoiatatakse juba varakult läheneva ohu eest.

⁷ Mudelite koostamisel kasutatakse lähteandmetena varasemaid andmeid ja nende põhjal koostatakse hinnanguid tulevaste suundumuste kohta. Tulevikusuundade strateegiline analüüs ja mudelite koostamine on vastastikku täiendavad meetodid ettevaatava ja tõendus põhise poliitika kujundamiseks.

⁸ Euroopa Komisjon, 2020, „Kriitilise tähtsusega toorained strateegiliste tehnoloogiate ja sektorite jaoks – prognoosiv uuring“ (doi: 10.2873/58081), mis on lisatud dokumendile COM(2020) 474 final „Kriitilise tähtsusega toorainetega seotud vastupanuvõime: teekond suurema julgeoleku ja kestlikkuse poole“.

⁹ <https://www.routledge.com/Transforming-the-Future-Open-Access-Anticipation-in-the-21st-Century/Miller/p/book/9781138485877>.

¹⁰ https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/evaluating-and-improving-existing-laws/refit-making-eu-law-simpler-less-costly-and-future-proof_et.

¹¹ Näiteks võib tulevikusuundade analüüs aidata kohaldada Euroopa õigusaktide väljatöötamisel ja läbivaatamisel innovatsioonipõhimõtet (https://ec.europa.eu/info/news/innovation-principle-makes-eu-laws-smarter-and-future-oriented-experts-say-2019-nov-25_en).

täielikel tulevikusuundade analüüsi tsükkel,¹² mis hõlmavad peamiste algatuste põhjalikku ja osaluspõhist analüüsi, ning nende tulemusi tuleb arvesse võtta igal aastal peetavas kõnes Euroopa Liidu olukorra kohta, komisjoni tööprogrammides ja mitmeaastases programmitöös. Omaenda ressurssidele,¹³ väliseksperide abile ning liikmesriikide, muude peamiste sidusrühmade ja kodanikega tehtavale koostööle tuginedes kavatses komisjon oma strateegilise tulevikuanalüüsi suutlikkust suurendada, et hinnata riske ja võimalusi, aidata parandada varajast hoiatamist ja olukorrateadlikkust¹⁴ ning uurida alternatiivseid tulevikuväljavaateid.

Tulevikusuundade strateegiline analüüs soodustab osaluspõhist ja tulevikku vaatavat juhtimist nii Euroopas kui ka väljaspool. Komisjon kavatses teha Euroopa strateegia ja poliitilise analüüsi süsteemi (ESPAS)¹⁵ kontekstis tulevikusuundade analüüsimiseks tihedat koostööd ja sõlmida asjaomaseid sidemeid teiste ELi institutsioonidega, kaasata ka rahvusvahelisi partnereid ja luua kogu ELi hõlmava tulevikuanalüüsi võrgustiku, et arendada partnerlusi, mis põhinevad liikmesriikide tulevikuanalüüsi suutlikkusel ja mõttekodadel ning akadeemiliste ringkondade ja kodanikuühiskonna tegevusel. Tulevikusuundade analüüsi lõimimine ELi poliitika kujundamisse peab toimuma korrapäraselt ja süstemaatiliselt ning rajanema käsitustel, mis on juba osutunud tõhusaks. See aitab töötada välja ühise visiooni poliitika kujundamisest kõrgeimal tasandil ning võimaldab samal ajal täiustada parimaid tavasid ja olla aldis katsetustele.

2. TOIMETULEKUVÕIME – ELI POLIITIKA UUS KANDEV ELEMENT

COVID-19 kriis on paljastanud ELis ja selle liikmesriikides mitu haavatavat kohta. Kriisi mõju analüüs on lisaks inimestele tekkinud tohutule kahjule toonud esile veel mitmesugused ebakohad Euroopa majanduses ja ühiskonnas. Valmisoleku- ja ennetusmeetmed, varajase hoiatamise süsteemid ja koordineerimisstruktuurid olid selgelt surve all ning see rõhutab vajadust ulatuslike hädaolukordade paremini korraldatud ohjamise järele ELi tasandil. Pandeemia esimestel kuudel oli palju haiglaid üle koormatud, inimeste ja kaupade vaba liikumine oli tugevasti piiratud ning hädavajalikke ravimeid ja seadmeid ei leidunud piisavalt. COVID-19 patsientide ravimise vajadus mõjutas süsteemi suutlikkust kanda hoolt muude patsientide eest. Eriti raske oli olukord hooldekodude ning eakatele ja puuetega inimestele olulisi tugiteenuseid osutavate üksuste jaoks. Koolid ja ülikoolid olid sunnitud oma ukseid sulgema ning paljud neist ei olnud tehniliselt hästi ette valmistatud pakkumaks digitaalseid alternatiive klassiruumis toimuvale õppetööle. Eriti keeruline oli jõuda ebasoodsamatest sotsiaalsetest oludest pärit või puudega lasteni. Kokkuvõttes on

¹² *Tulevikusuundade analüüsi tsükkel* võib kesta kuni üks aasta ja hõlmata järgmist: selle analüüsimine, kuidas on minevikusündmused kujundanud praegust olukorda, milline võib suundumusi arvesse võttes olla tulevikustsenaarium ja millised probleemid võivad tekkida, kui midagi ette ei võeta, ning missugused võivad olla alternatiivsed tulevikuväljavaated; ühised visioonid; alternatiivsed tegevuskavad ja nende rakendamise ajakava; tegevussuundade ning nendega seotud strateegiate, meetmete ja partnerluste valik ning asjakohaste seirenäitajate kindlaksmääramine, et oleks võimalik aja jooksul meetmeid kohandada. Tulevikusuundade analüüsi *välismõõde* hõlmab korrapäraseid strateegilisi arutelusid liikmesriikide, Euroopa institutsioonide, kodanike, tsiviilühiskonna ja peamiste sidusrühmadega, selle *sisemõõde* aga asjaomase analüüsi lõimimist poliitika kujundamise ja otsuste tegemise protsessi selliste meetodite abil nagu mõju hindamine, alternatiivsete stsenaariumide kavandamine ja katsetamine ning teabe jagamine kollektiivset arukuse kasvatamiseks.

¹³ Komisjoni vastavad ressursid on Teadusuuringute Ühiskeskuse *tulevikusuundade analüüsi pädevuskeskus* ja tulevikusuundade strateegilise analüüsi võrgustik, mille tegevust koordineerib komisjoni peasekretariaat.

¹⁴ Olukorrateadlikkus on otsuste tegemise element, mille raames püütakse tajuda keskkonnamelemente ja -sündmusi konkreetses ajas või ruumis, mõista nende tähendust ja prognoosida nende edasist staatust.

¹⁵ <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/espas2018about>.

pandeemia leviku tõkestamiseks kehtestatud piirangud avaldanud majandusele palju tugevamat negatiivset mõju kui 2008. aasta finantskriis.

Pärast rasket algust ühendasid EL ja selle liikmesriigid oma jõud, et kriisiga paremini toime tulla. Kiire tegutsemine ja mõistlik juhtimine kõigil valitsemistasanditel mängisid vastumeetmete võtmisel põhirolli. Esialgne ülepeakaela konkureerimine nappide meditsiiniressursside pärast ning liikmesriikide ühepoolne tegevus ühtsel turul ja Schengeni alal asendusid komisjoni juhendamisel kiiresti parema koostöö ja koordineerimisega. EL töötas välja uuenduslikud lahendused ja näitas, et ta on võimeline toime tulema. ELi tootjad ja 3D-printimisega tegelevad ettevõtjad¹⁶ korraldasid oma tootmisliinid kiiresti ümber, et toota näomaske, hingamisaparaate ja käte desinfitseerimisvahendeid¹⁷. Komisjon moodustas rescEU osana kõigi aegade esimese ühise strateegilise meditsiinvahendite varu ja aitas korraldada üle 350 lennu, millega toodi koju tagasi mujale lõksu jäänud ELi kodanikke. Pärast esialgseid piiranguid piiridel ja neist tulenenud kitsaskohti kaupade tarnimisel seadis komisjon sisse nn rohelise transpordikoridori¹⁸ ja koordineeris seda. Nii oli võimalik kaupu ilma tõrgeteta tarnida. Koolide ja ülikoolide sulgemise kompenseerimiseks seati sisse kaugõpe. Ettevõtted ja haldusasutused läksid võimaluse korral üle kaugtööle. Tarbijad hakkasid rohkem kasutama e-kaubanduse ja kojutoimetamise võimalust. Liikmesriigid kujundasid välja turvavõrgud ettevõtete ja töötajate kaitseks liikumispriirangute ajal. 2020. aasta aprillist maini võttis komisjon vastu turvavõrgu paketi¹⁹ ja esitas Euroopa poolaasta raames riigipõhised soovitusel²⁰, millega rakendati maksimaalset paindlikkust erakorralise olukorraga kohanemiseks. Samuti koostas ta koordineeritud strateegia liikumispriirangute lõpetamiseks ja esitas põhjaliku taastekava²¹. Seetõttu võib öelda, et pandeemia on näidanud ka Euroopa suutlikkust keerulistes olukordades tegutseda.

Toimetulekuvõime ei osuta mitte ainult suutlikkusele pidada vastu katsumustele ja nendega toime tulla, vaid ka oskusele teha ümberkujundusi jätkusuutlikul, õiglasel ja demokraatlikul viisil²². COVID-19 kriisi ja üleminekupõhise poliitilise tegevuskava valguses on selge, et Euroopa peab oma toimetulekuvõimet veelgi süvendama ja edasi liikuma, st mitte ainult taastuma, vaid kavandatud üleminekut hoogustades kriisist koguni tugevamana välja tulema. EL peab kasutama ära pandeemiast saadud õppetunnid, püüdma näha ette asjade edasist arengut ja leidma õige tasakaalu praeguste ja tulevaste põlvkondade heaolu vahel²³.

ELi haavatavust ja toimetulekuvõimet on analüüsitud asjaomaste megatrendide valguses – tegemist on pikaajaliste liikumapanevate jõududega, millel on väga tõenäoliselt tugev mõju tulevikule. Komisjoni *megatrende käsitlevas ülevaates* on esitatud neliteist

¹⁶ Ettevõtja Formlabs tootis iga päev 250 printeriga 150 000 tampooniproovi. Pariisi haiglatöötajad skannisid 60 3D-printeriga puudujääkide ennetamiseks ventiile, süstlapumpasid ja meditsiiniliste pistikute otsikuid ning tootsid meditsiinvahendeid.

¹⁷ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response-0/coronavirus-european-solidarity-action_et.

¹⁸ C(2020) 1897 final, „Komisjoni teatis rohelise transpordikoridori rakendamise kohta piirihaldusmeetmeid käsitlevate suuniste alusel, et kaitsta inimeste tervist ning tagada kaupade ja esmatähtsate teenuste kättesaadavus“.

¹⁹ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/overview-commissions-response_et#economic-measures.

²⁰ https://ec.europa.eu/info/publications/2020-european-semester-country-specific-recommendations-commission-recommendations_en.

²¹ COM(2020) 456 final, „Euroopa võimalus: parandame vead ja teeme ettevalmistusi järgmise põlvkonna jaoks“.

²² Manca, A.R., Benczur, P., ja Giovannini, E., 2017, „Building a scientific narrative towards a more resilient EU society“.

²³ Giovannini, E., Benczur, P., Campolongo, F., Cariboni, J., Manca, A.R., 2020, „Time for transformative resilience: the COVID-19 emergency“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

üleilmset trendi²⁴. Käesoleva teatise 3. jagu kätkeb ELis ja selle liikmesriikides kriisi tõttu esile tulnud haavatavuse ja suutlikkuse süstemaatilist analüüsi nende trendide võimaliku (kriisist põhjustatud) kiirenemise või aeglustumise taustal, nagu on kujutatud **joonisel 2.1**. COVID-19 on näiteks süvendanud ebavõrdsust ja demograafilist tasakaalustamatust ning kiirendanud hüperühendatuse levikut. Analüüsi käigus on samuti kindlaks tehtud peamised võimalused tugevdada Euroopa toimetulekuvõimet asjakohaste poliitikameetmete abil.

Joonis 2.1. COVID-19 võimalik mõju megatrendidele

Tulevikku vaatav poliitika, mida toetab tulevikusuundade analüüs, aitab ELi toimetulekuvõimet tugevdada. Tulevikusuundade analüüsimine võib aidata ette näha sündmusi, millel on tõenäoliselt kahjulik mõju, ja see võib struktuurimuudatuste tegemise kaudu toimetulekuvõimet tugevdada²⁵. **Joonisel 2.2** on kujutatud üks tsükkel sellest, kuidas võib tulevikusuundade strateegiline analüüs anda panuse toimetulekuvõimet tugevdavate strateegiatega kujundamisse sotsiaalses ja majanduslikus, geopoliitilises ning rohe- ja digimõõdmes, võttes arvesse kriisi mõju asjaomastele megatrendidele. Tulevikusuundade strateegilise analüüsi tulemusi arvestavad strateegiad suudavad kriisist esile tulnud haavatavust paremini leevendada ja suutlikkust tõhusamalt suurendada. Sellega avanevad

²⁴ Neid pikaajalisi liikumapanevaid jõude teeb kindlaks ja jälgib komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskus (JRC). Ühiskeskuse eksperdid vaatavad megatrendid korrapäraselt läbi, et neid ajakohastada ja et lisada veel seotud trende, mis on komisjoni talituste jaoks olulised või huvipakkuvad. 14 megatrendi määratlused leiab siit: https://ec.europa.eu/knowledge4policy/foresight/tool/megatrends-hub_en. Vt ka Euroopa strateegia ja poliitilise analüüsi süsteemi 2019. aasta aruanne „Ülemaailmsed suundumused 2030. aastaks“ (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/publication/espas-report-2019-global-trends-2030_en).

²⁵ Euroopa Parlamendi uuringuteenistus, 2020, „Towards a more resilient Europe post-coronavirus. An initial mapping of structural risks facing the EU“.

uued võimalused ja tugevneb Euroopa toimetulekuvõime. Tegemist on järjepideva protsessiga, mida tuleb pidevalt ümber hinnata ja mille kohta tuleb anda tagasisidet.

Joonis 2.2. Tulevikusuundade strateegilise analüüsi ja toimetulekuvõime seos

3. TOIMETULEKUVÕIME ANALÜÜS NELJAS MÕÖTMES

3.1. Sotsiaalne ja majanduslik mõõde

Toimetulekuvõime sotsiaalne ja majanduslik mõõde tähendab suutlikkust tulla toime majandusšokkidega ning teha õiglasel ja kaasaval viisil pikaajalisi struktuurimuudatusi. See tähendab sotsiaalsete ja majanduslike tingimuste loomist üleminekuvaldis taastumise jaoks, sotsiaalse ja piirkondliku ühtekuuluvuse edendamist ning kõige haavatavamate ühiskonnarühmade toetamist, võttes seejuures arvesse demograafilisi suundumusi ja tegutsedes kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste sambaga.

Suutlikkus

Euroopa sotsiaalne ja majanduslik toimetulek rajaneb tema elanikel ja tema ainulaadsel sotsiaalsel turumajandusel. Siin on kvalifitseeritud töajõud ja konkurentsivõimeline majandus kombineeritud sotsiaalsüsteemidega, mille eesmärk on kaitsta inimesi ebasoodsate sündmuste eest ja aidata neil muutustega toime tulla. Sotsiaaldialoogi kaudu aitavad jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu saavutamisele kaasa sotsiaalpartnerid. Inimestele kõikjal ELis on tagatud juurdepääs haridusele ja sotsiaalkaitsemeetmetele, näiteks haigus- ja töötushüvitistele, samuti on neil võimalik võtta perepuhkust ja nautida paindliku töökorralduse eeliseid. Ehkki see mudel on sattunud kriisi tõttu surve alla, on see mänginud olulist rolli kriisi mõju leevendamisel, näiteks töökohtade

säilitamisel ja ettevõtete elushoidmisel²⁶. Mõned liikmesriigid on kriisis rängemini kannatanud kui teised. See tuleneb peamiselt liikmesriikide erinevast majandusstruktuurist ja eelarvepoliitilisest manööverdamisruumist. Suurema valitsemissektori võlaga liikmesriikide võimalused kriisi mõju leevendada võivad olla üldiselt piiratumad. Liikmesriikide meetmeid on aga täiendatud ELi tasandi meetmetega, eelkõige kolme suure turvavõrguga töötajate, ettevõtete ja valitsusasutuste jaoks väärtusega 540 miljardit eurot. Euroopa Ülemkogu kiitis need heaks 2020. aasta aprillis²⁷. Kui heita pilk tulevikku, võib nentida, et tulevaste töökohtade jaoks aitavad vajalike oskustega töötajaid ette valmistada ELi liikmesriikide tugevad haridussüsteemid. Oskused on väga olulised tagamaks õiglase ülemineku rohelisele ja digitaalrajandusele.

Euroopa saab tugineda ka oma tugevale ühtsele turule²⁸. Ühtne turg parandab liikuvust, võimaldab uuenduslikel ärimudelitel areneda, muudab jaemüüjatele lihtsamaks piiriüleselt kaubelda ning soodustab juurdepääsu kaupadele ja teenustele kogu ELis. Majandusliku toimetulekuvõime peamise kandjate hulgast võib esile tuua transporditaristu, ühisraha ja mitmekesised majandussektorid. Ühtsel turul valitsev majanduslik, piirkondlik ja sotsiaalne mitmekesisus annab liidule maailma mastaabis enneolematu konkurentsieelise ja tugevdab tema kollektiivset toimetulekuvõimet.

Euroopa tugevad kaubandus- ja investeerimissidemed aitavad majandusel taas jalule saada. Kuna prognooside kohaselt kasvab 85 % maailmamajandusest tulevikus väljaspool ELi ning 35 miljonit töökohta Euroopas sõltub ekspordist ja 16 miljonit välisinvesteeringutest, on kaubandus ja investeeringud need lülid, mis ühendavad Euroopat väliste kasvuallikatega. See peab iseäranis paika seetõttu, et nõudlus hakkab pärast kriisi tõenäoliselt taastuma asümmeetriliselt.

ELi finantssüsteem on 2008. aasta finantskriisist palju õppinud. See süsteem osutus pandeemia algusajal vastupidavaks, osaliselt tänu ELi finantsreformikavale ja eriti tänu pangandusliidu loomisele. Nüüd on see palju kindlam kui 2008. aastal ning pangad on kodumajapidamistele ja ettevõtetele laenude andmiseks paremini kapitaliseeritud²⁹. Paranenud on ka ettevõtjate võimalused hankida kapitaliturgudelt rahalisi vahendeid.

Sotsiaalset ja majanduslikku toimetulekuvõimet tugevdavad koostöö- ja mittetulundusorganisatsioonid. Ühistud, vastastikused ühingud, mittetulundusühingud, sihtasutused ja sotsiaalsed ettevõtted on aidanud avalikel teenistustel kriisiga toime tulla³⁰. Nad on demonstreerinud oma suutlikkust pakkuda kogu ühtsel turul laia valikut tooteid ja teenuseid olukorras, kus tulundusettevõtted ei oleks suutnud teenida piisavat kapitalitulu,

²⁶ https://esip.eu/new/details/2/82-COVID-19%20social_security.

²⁷ https://ec.europa.eu/newsroom/ecfin/item-detail.cfm?item_id=675083&utm_source=ecfin_newsroom&utm_medium=Website&utm_campaign=ecfin&utm_content=EU%20leaders%20approve%20%20billion%20package%20of%20safety%20nets%20and%20task%20Commission%20&lang=en.

²⁸ ELi ühtsel turul on 450 miljonit tarbijat ning 22,5 miljonit väikest ja keskmise suurusega ettevõtjat (VKE'd).

²⁹ Pressiteade „Euro area banking sector resilient to stress caused by coronavirus, ECB analysis shows“: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2020/html/ssm.pr200728~7df9502348.en.html>.

³⁰ COVID-19 kriisi ajal on näiteks sellised organisatsioonid nagu Prantsuse *SOS Médecins* aidanud leevendada tervishoiuteenuste osutajate ja haiglate koormust, pakkudes arstide koduvisiite isikutele, kes seda vajasisid. Ühendkuningriigis osutasid sotsiaalsed ettevõtted üle 30 % kodusõudusteenustest (<http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/social-economy-and-the-covid-19-crisis-current-and-future-roles-f904b89f/#:~:text=The%20COVID%20D19%20crisis%20has%20allowed%20the%20social%20economy%20to,to%20provide%20goods%20and%20services>).

ning on sellega aidanud luua ja säilitada miljoneid töökohti³¹. Samuti on nad tugevad sotsiaalse innovatsiooni taganttõukajad.

Ühiste katsumustega, nagu COVID-19, toimetulemisel mängib olulist rolli Euroopa solidaarsus. Ühtekuuluvuspoliitika ja Euroopa Liidu Solidaarsusfond on kesksel kohal koroonaviirusele reageerimise investeerimisalgatuses, millega osutatakse abi kriisist kõige enam mõjutatud sektoritele, nagu seda on tervishoid, samuti VKEdele ning tööturgudele enim mõjutatud liikmesriikides ja piirkondades³². Erakorralise toetuse rahastamisvahendist rahastatakse ühtset Euroopa tegevuskava COVID-19 leviku tõkestamiseks võetud meetmete lõpetamiseks. See vahend aitab leevendada pandeemia tagajärgi kooskõlastatult ja ELi tasandil³³.

Haavatavus

Kriis tõi Euroopas esile probleemid tervishoiu ja sotsiaalvaldkonnas. Hooldekodud ning eakatele ja puuetega inimestele tugiteenuseid pakkuvad üksused osutusid struktuurselt nõrgaks ega olnud valmistunud koroonaviiruse levikuga toime tulema ja seda kontrollima. Eriti suures ohus olid krooniliselt haiged inimesed, eriti need, kellel oli nõrk immuunsüsteem või kes kannatasid hingamishäirete käes. Mitme liikmesriigi tervishoiusüsteem ja farmaatsiatööstus ei olnud katsumuseks täielikult valmis, mistõttu tekkisid mitmesugused probleemid, sealhulgas isikukaitsevahendite ja ravimite tootmiseks vajalike kemikaalide nappus. Euroopas oli valmistumise ja koordineerimisega raskusi, kui Hiinast hakkas saabuma esimesi ohusignaale. Selgeks on saanud vajadus terviseriske paremini ette näha ning uute nakkushaiguste ja nendega seotud tervisehäirete levikut paremini ennetada. COVID-19 on juhtinud meie tähelepanu kõrvale tõsiselt mittenakkuslikelt terviseprobleemidelt, nagu vähk ja rasvtõbi.

Pandeemia leviku tõkestamiseks kehtestatud piirangud on vähendanud üldist heaolu. Heaolu ja eluga rahulolu näitajad on langenud viimase 40 aasta madalaimale tasemele³⁴. 2020. aasta esimesel kuul kuul on üksindustunne Euroopas peaaegu kolmekordistunud, eriti noorte ja eakate hulgas, ning vaimse tervise probleemid suurenenud³⁵.

Suurenenud on majanduslik, sooline, oskustega seotud, piirkondlik ja etniline ebavõrdsus³⁶. COVID-19 on suurendanud vaesuses või vaesuse ohus elavate inimeste arvu Euroopas³⁷. Mõnel pandeemia tõttu majanduslikult kannatada saanud inimesel oli ka raske

³¹ Euroopas on kaks miljonit sotsiaalset ettevõtet – see on 10 % kõigist ELi ettevõtetest. Sellistes ettevõtetes töötab üle 11 miljoni inimese ehk ligikaudu 6 % ELi töötajatest: https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_en.

³² Aprillis 2020 tegi komisjon ettepanekud kahe meetmepaketi kohta, mille eesmärk oli kaasata toetust COVID-19ga toimetulekuks: [koroonaviirusele reageerimise investeerimisalgatus](#) (CRII) ja [koroonaviirusele reageerimise investeerimisalgatus+](#) (CRII+), mille kiitsid kiiresti heaks Euroopa Parlament ja Euroopa Ülemkogu.

³³ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/emergency-support-instrument_en.

³⁴ <https://www.mckinsey.com/featured-insights/europe/well-being-in-europe-addressing-the-high-cost-of-covid-19-on-life-satisfaction#>.

³⁵ Megatrend „muutuvad terviseprobleemid“ (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/shifting-health-challenges_en) on kiirenenud.

³⁶ Megatrend „ebavõrdsuse mitmekesisustumine“ (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/diversifying-inequalities_en) on kiirenenud.

³⁷ Kui võtta aluseks komisjoni 2020. aasta kevadise majandusprognoozi eeldused, on oodata suhtelise vaesuse määra tõusu 4,8 protsendipunkti võrra. Liikmesriikides kriisi ajal võetud erimeetmed võivad seda protsessi leevendada (kuni 1,7 protsendipunkti). Almeida, V., Barrios, S., Christl, M., De-Poli, S., Tumino, A., van der Wielen, W., 2020, „Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures in the Great Lockdown“. Teadusuuringute Ühiskeskus, Sevilla. JRC121598. Samased järeldused on esitatud siin: <https://voxeu.org/article/inequality-and-poverty-effects-lockdown-europe>.

hankida toiduaineid³⁸. Rassilistesse ja etnilistesse vähemustesse kuuluvatel isikutel on statistiliselt suurem oht viirusega nakatuda ja rahalistesse raskustesse sattuda³⁹. Kriis tõi esile ka ebavõrdsuse juurdepääsul digitaristule ja -teenustele ning laiendas digilõhet. Ebasoodsama taustaga õpilased said veebiõppest väiksema tõenäosusega kasu ning madalama kvalifikatsiooniga töötajad tegid tõenäolisemalt inimestevahelist kontakti nõudvat tööd, millega kaasnes suurem oht haigestuda ja samas kehvem juurdepääs tervishoiuteenustele. (Kaug)tööd tegevad lapsevanemad, eriti emad, pidid taluma lisakoormust, sest neil ei olnud võimalik kasutada lastehoiuteenuseid. Nn eesliinitöötajate seas oli ebaproportsionaalselt palju naisi, kes moodustavad 70 % kogu tervishoiu- ja sotsiaalteenuste valdkonna töötajaskonnast. Tunduvalt suurenes perevägivald⁴⁰. Lisaks tõi kriis esile võõrtöötajate sotsiaalse ja majandusliku haavatavuse⁴¹ ning nende olulise panuse Euroopa koroonaviirusevastaste meetmete rakendamisse⁴². Majandusraskused ja -langus võivad võimendada organiseeritud kuritegevust ja korruptsiooni⁴³.

Majandussektorid ja ettevõtted on kriisi tõttu rängalt kannatanud. 2020. aasta teises kvartalis, mida iseloomustasid endiselt COVID-19 leviku tõkestamiseks kehtestatud piirangud enamikus liikmesriikides, kahanes hooajaliselt korrigeeritud SKP võrreldes eelmise kvartali tulemustega euroalal 12,1 % ja ELis 11,7 %⁴⁴. Kumulatiivselt vähenevad ELi ettevõtjate netotulud hinnanguliselt vahemikus 13–24 % ELi SKPst⁴⁵. Ettevõtlussektori haprus võib viia ettevõtete maksejõuetuseni, mis omakorda võib põhjustada püsivat majanduslikku kahju, sest selle tagajärjel suureneb töötus, kahaneb kapital ja läheb kaduma ettevõtjate vara. Ettevõtete maksejõuetus tekitab häireid majandusvõrgustike ja rahvusvaheliste tarneahelate toimimises. Väheneb ka ellu jäänud ettevõtete investeerimissuutlikkus. Lisaks on kriis veelgi suurendanud makseviivitusi äritehingute korral⁴⁶. Väikeettevõtjad võivad sattuda maksete hilinenud laekumise tõttu pankroti äärele ja sissetulekute viibimine võib kahjustada nende võimet maksta töötajatele ja tarnijatele tasu ning tegutseda, toota ja kasvada. VKEde ressursid on piiratud ja nende võimalused kapitali hankida on keerulised, mistõttu võib neil olla raskem toime tulla kuludega, mida põhjustavad sellised šokid nagu COVID-19⁴⁷. Haldusametustel oli kriisi tõttu korraga tugev surve osutada ettevõtetele ja kodanikele vajalikke teenuseid.

Tööturul võib massilisel töökohtade kaotusel⁴⁸ olla pikaajaline järelmõju. Liikmesriigid ei suuda inimeste ja ettevõtete toimetulekuks vajalikke turvavõrke ühtmoodi rahastada ning sellest johtuv asümmeetria ohustab piirkondlikku ja sotsiaalset ühtekuuluvust. Erinevalt

³⁸ Toidupangad kõikjal maailmas on täheldanud nõudluse hüppelist kasvu (<http://www.fao.org/food-loss-reduction/news/detail/en/c/1271024/>).

³⁹ <https://www.enar-eu.org/Evidence-of-the-impact-of-Covid-19-on-racialised-communities-exposes-need-to->

⁴⁰ See puudutab eelkõige naisi, lapsi ja LGBTI+ kogukondi (<https://unric.org/en/who-warns-of-surge-of-domestic-violence-as-covid-19-cases-decrease-in-europe/>).

⁴¹ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120730>.

⁴² https://ec.europa.eu/knowledge4policy/sites/known4pol/files/key_workers_covid_0423.pdf.

⁴³ <https://eucriim.eu/news/europol-how-covid-19-shapes-serious-and-organised-crime-landscape-eu/>.

⁴⁴ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11156775/2-31072020-BP-EN.pdf/cbe7522c-ebfa-ef08-be60-b1c9d1bd385b>.

⁴⁵ <https://voxeu.org/article/eu-firms-post-covid-19-environment>.

⁴⁶ 2020. aasta märtsis suurenesid Prantsusmaal makseviivitused äritehingute tegemisel kolm korda võrreldes 2019. aasta sama perioodiga. Hispaanias teatas 70 % VKEdest, et nende võlgnikud on maksetähtaegu ühepoolselt pikendanud. Itaalias oli VKEdele õigeaegselt tasumata jäänud maksete väärtus 2020. aasta esimeses kvartalis hinnanguliselt üle 15 miljardi euro.

⁴⁷ <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/coronavirus-covid-19-sme-policy-responses-04440101/>.

⁴⁸ COM(2020) 112 final, „Euroopa koordineeritud majanduslikud meetmed COVID-19 puhangule reageerimiseks“.

varasematest kriisidest vähenes tööhõive kõige enam teenindussektoris, kus loodi viimasel kümnel aastal kõige rohkem töökohti⁴⁹. 2020. aastal läheb prognoosi kohaselt kaduma peaaegu 8 % kõigist Euroopa töökohtadest ehk 12 miljonit täistööajaga töökohta,⁵⁰ võtmata arvesse kriisi laastavat mõju ebatüüpilistele töövormidele ja projektipõhisele tööle. Selle tõttu suureneb struktuurse ja pikaajalise töötuse oht, mille tulemusel vähenevad tööjõu oskused just ajal, mil digi- ja muud erioskused on töö leidmiseks iseäranis olulised. Kahel viiest eurooplasest puudub digikirjaoskus⁵¹. Samuti võib praegu tööturule sisenevatel noortel olla raskusi oma esimese töökoha leidmisel⁵². Lisaks sellele saabub pandeemia ajal, mil 21 % ELis elavatest inimestest oli juba ülemäärase võlgnevuse ohus⁵³.

Pangandusliit on aidanud tormi lühiajaliselt leevendada, ent majandus- ja rahaliit ei ole veel lõplikult välja kujunenud. Ajal, mil turupõhine rahastamine on reaalmajanduse jaoks hädavajalik, hakkame üha enam mõistma kapitaliturgude liidu tähtsust pikemas perspektiivis. Ehkki ettevõtjate võimalused saada turupõhist rahastust on üldiselt paranenud, aitaksid omakapitali kaudu rahastamisele juurdepääsu lihtsustavad meetmed nende toimetulekuvõimet tugevdada. Kestliku tuleviku rajamiseks vajab EL seega vastupidavamad finantsturutaristut koos sügavate ja ulatuslike kapitaliturgudega, mida saab strateegilise konkurentsiga maailmas ära kasutada.

COVID-19 kiirendab tõenäoliselt veelgi Euroopa rahvastiku vähenemise trendi. Demograafid⁵⁴ eeldavad sündimuse vähenemist Euroopas pandeemiast ja sellele järgnenud majanduslangusest tingitud ebakindluse tõttu⁵⁵. Kuna Euroopa elanikkond vananeb, on eakatel ja puuetega inimestel kõige suurem vaesuse- ja COVID-19sse haigestumise oht⁵⁶ ning nad on suhtlemisdistantsi hoidmise meetmete tõttu sotsiaalselt kõige rohkem eraldatud⁵⁷. Peale selle mõjutavad demograafilised suundumused sotsiaalset ja majanduslikku toimetulekuvõimet tervikuna.

Võimalused

Sotsiaalse ja majandusliku toimetulekuvõime tugevdamiseks ja taastumise kiirendamiseks on väga olulised era- ja avaliku sektori investeeringud. Need peavad olema kooskõlas ELi kaasamise, digiteerimise, süsinikuheite vähendamise ja kestlikkuse eesmärkidega ning tulevikusuundade analüüs aitab luua perspektiivi, mis tagab, et need tingimused on täidetud. 2021.–2027. aasta mitmeaastane finantsraamistik ja taasterahastu

⁴⁹ Kõige rohkem kannatasid teenuseosutajad majutus-, lennundus-, turismi- ja kultuurisektoris. Mõnes, näiteks kulleri- ja tervishoiuteenuste sektoris, tekkis töökohti juurde, aga need ei olnud enamasti kindlad töökohad. Kultuuriürituste ärajäämine, kohtumispaikade sulgemine, loometegevuse seiskumine ja sellest tulenev mõju sissetulekule on muutnud kultuuri- ja loomesektori olukorra ebakindlamaks kui kunagi varem. Raskustes on ka meediasektor, mis mängib olulist rolli demokraatia edendamisel. Komisjoni 2020. aasta maikuu prognoosi kohaselt väheneb käive võimalikke järgmisi piiranguperioode arvesse võtmata 2020. aastal üle 50 %. Vt SWD(2020)98 final, „Euroopa taastumisvajaduste kindlakstegemine“; Eurofound, 2020, „COVID-19: Policy responses across Europe“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

⁵⁰ https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_740893/lang--en/index.htm.

⁵¹ Digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeks 2020 (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>).

⁵² Euroopa Komisjoni 2020. aasta kevadine majandusprognoos.

⁵³ Eurofound, 2020, „Addressing household over-indebtedness“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

⁵⁴ Megatrend „suurenev demograafiline tasakaalustamatus“ (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/increasing-demographic-imbances_en) on kiirenenud.

⁵⁵ <https://population-europe.eu/policy-brief/demography-and-coronavirus-pandemic>.

⁵⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/demography_report_2020_n.pdf.

⁵⁷ https://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_dev_issues/dsp_policy_01.pdf ja

<https://www.brookings.edu/blog/future-development/2020/05/18/which-jobs-are-most-at-risk-because-of-covid-19/>.

„NextGenerationEU“ soodustavad mahukaid investeringuid, innovatsiooni ja liikmesriikide majanduslikku lähenemist ning tagavad samal ajal õigusriigi põhimõtte järgimise. See võimaldab ka ühtsel turul hästi toimida. Taaste ja vastupidavuse rahastamisvahendi abil soodustatakse sotsiaalset ja majanduslikku toimetulekuvõimet investeerimis- ja reformipakettide toetamise kaudu.

Ettevõtjatele, eriti VKEdele võimaldatavad rahalised vahendid peavad vastama nende praegustele, aga ka pikaajalistest üleminekutest tulenevatele vajadustele. Pangandussektori ja kapitaliturgude tugevdamise ja omakapitali kaudu rahastamise toetamise meetmed, sealhulgas kapitaliturgude liidu edendamine ja pangandusliidu väljakujundamine, on ELi toimetulekuvõime suurendamiseks väga olulised. Neist reformidest, millega suurendatakse ettevõtete võimalusi kindlustada olemasolevaid ja luua uusi töökohti, saavad kasu töötajad. Tööhõive säilitamiseks on tähtis kohandada sotsiaalkaitsesüsteeme tööturgudega, millel toimub töötajate liikumine kutsealade ja riikide vahel. Kokkuvõttes on oluline investeerida inimkapitali ja innovatsiooni ning tagada hästi toimivad institutsioonid ja ligitõmbav ettevõtlikkeskkond.

COVID-19 on tekitanud tööturul kiireid muutusi. Seni aastakümneteks prognoositud muutused, nagu tervenisti teletööd tegevad organisatsioonid, riiklikud ametiasutused ja ettevõtted või virtuaalsed konverentsid ja üritused, mis asendavad silmast silma toimuvaid kokkusaamisi,⁵⁸ leidsid pandeemia tõttu aset vaid nädalate jooksul⁵⁹. Ehkki osa neist on tõenäoliselt ajutised, avavad need ukse uutele töövõimalustele ja tugevdavad Euroopa tööturu integratsiooni. Samuti annavad need võimaluse tööhõive- ja karjäärimudelite ümbermõtestamiseks ja kohandamiseks.

Koolid ja ülikoolid pidid muutma õppetöö peaaegu üleöö veebipõhiseks ja sellega avanesid uued võimalused hariduse ja õppe pakkumiseks⁶⁰. Haridusasutuste hüperühendus ja piiriülene koostöö, uued pedagoogilised meetodid ja teadmiste vahendamise viisid (nt virtuaalsed või kombineeritud), kognitiivteaduste saavutused, teabe kättesaadavus ja suurem rõhuasetus elukestvatele õppele aitavad kõik õppemeetodeid ja hariduse saamise võimalusi muuta.

Väljakujunenud elustiili häirumine on süvendanud arutelu selle üle, kuidas mõõta edusamme ja luua heaolu. Nagu on rõhutatud 2020. aasta kestliku majanduskasvu strateegias,⁶¹ ei ole majanduskasv omaette eesmärk. 2019. aasta detsembris esitas komisjon ettepaneku *Euroopa roheline kokkuleppe* kohta. Tegemist on uue ELi majanduskasvu strateegiaga, millega püütakse muuta liidu majandus nüüdisaegseks, ressursitõhusaks ja konkurentsivõimeliseks ning käsitada kliima- ja keskkonnaprobleeme hoopis võimalustena. Kriis on uuesti ellu äratanud arutelu selle üle, missugust majanduskasvu me soovime, mida on piiratud ressursidega maailmas inimeste heaoluks tegelikult vaja ja kas oleks tarvis uusi mõõdupuid, mille abil hinnata edusamme, mis ei ole SKP kasvuga seotud. ELil, kelle

⁵⁸ Megatrend „töö olemuse muutumine“ (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/foresight/changing-nature-work_en) on kiirenenu.

⁵⁹ <https://www2.deloitte.com/be/en/pages/covid-19/articles/workforce/workforce-strategy.html>.

⁶⁰ Megatrend „hariduse ja õppetöö mitmekesisustumine“ (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/diversification-education-learning_en) on kiirenenu.

⁶¹ https://ec.europa.eu/info/publications/2020-european-semester-annual-sustainable-growth-strategy_en.

majanduspoliitika keskmeks on ÜRO kestliku arengu eesmärgid,⁶² on head võimalused võtta endale rahvusvaheline juhtroll ning edendada kaasavat majanduskasvu ja võrdsust. Need eesmärgid võivad aidata toimetulekuvõimet tugevdada. Tulevikusuundade strateegiline analüüs omakorda võib aidata välja selgitada parimad viisid kestliku arengu eesmärkide saavutamiseks.

Tulevikusuundade strateegiline analüüs võib aidata leida täiendavaid sotsiaalseid ja majanduslikke võimalusi ja viise, kuidas saavutada rohe- ja digipööre ning õiglane üleminek. See hõlmab uute sotsiaal- ja maksureformide kavandamist ja nende pikaajalise jätkusuutlikkuse testimist, et tugevdada veelgi Euroopa sotsiaalse turumajanduse mudelit ja tagada samal ajal ELi juhtiv roll maailmamajanduses. Tulevikusuundade strateegiline analüüs on samuti asjakohane tulevaste töökohtade kujundamiseks. Selle abil tehakse kindlaks roheline ja digitaalne majanduse jaoks vajalikud uued oskused, õppemudelid ja partnerlused ning see aitab mõista uue tehnoloogia, töökohtade, hariduse ja peamiste sidusrühmade vahelist koosmõju. Mõningaid maapiirkondi mõjutavate suuremate demograafiliste suundumuste, piirkondliku ja kohaliku ebavõrdsuse tõttu teravnenud probleemide ning leviva rahulolematuse tõttu on tarvis ka välja kujundada pikaajaline visioon maapiirkondade olukorra parandamisest. Seejuures tuleks arvesse võtta sotsiaalset ja majanduslikku arengut, taristuvajadusi, juurdepääsu põhiteenustele ja territoriaalset ühtekuuluvust. See visioon peaks hõlmama mitut poliitikavaldkonda ning soosima integreeritumat ja koordineeritumat käsitust Euroopa, riikide ja piirkondade tasandil. Lõpetuseks võiks tulevikusuundade strateegiline analüüs anda panuse mõttevahetusse edusammude ja heaolu uue tähenduse ning selliste näitajate üle, mis oleksid nende püüdluste mõõtmiseks kõige asjakohasemad (4. jagu).

3.2. Geopoliitiline mõõde

Geopoliitiline toimetulekuvõime on seotud eeldusega, et Euroopa tugevdab oma avatud strateegilist autonoomiat⁶³ ja üleilmset juhtrolli. See on kinnistunud ELi väärtustes, mida väljendatakse maailmas, kus kõik on omavahel seotud, kus valitsevad võistlevad jõud ning kus COVID-19 avaldab mõju nii geopoliitilistele suundumustele kui ka võimutasakaalule. Ameerika Ühendriigid keskenduvad üha rohkem omaenda siseküsimustele ja see jätab maailmaarenil tühja koha, mida soovivad innukalt täita teised osalejad, näiteks Hiina⁶⁴. EL on oma Euroopa tiimi lähenemisviisi⁶⁵ kaudu ohjad enda kätte võtnud, kaasates strateegilisi ressursse humanitaar- ja arenguabi andmiseks ning püüdes muuta COVID-19 vaktsiin ja ravimid kogu maailmas kättesaadavaks.

⁶² Kestliku arengu eesmärgid (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>) kujutavad endast omamoodi inimkonna tegevuskava, mis hõlmab peaaegu kõiki inimeste ja planeedi heaolu aspekte. Need on peamine vahend Euroopa majanduskasvu strateegia taaskäivitamiseks ja jätkusuutliku konkurentsivõime suunas liikumiseks ning tagavad, et majandus toimib kõigi hüvanguks ja selle kasv on kestlik. Selleks et toetada kestliku arengu eesmärkide kesket rolli majanduspoliitika kujundamisel, eriti Euroopa poolaasta raames, avaldab Eurostat [iga-aastase järelevalvearuande](#).

⁶³ Avatud strateegiline autonoomia on määratletud ELi pühendumusena avatud ja õiglasele kaubandusele. See aitab säilitada avatud majanduse eelised ja toetada partnereid kogu maailmas, et kanda edasi maailma jaoks nii vajalikku uutset ja aktiivset mitmepoolsust. Samal ajal on EL teadlik vajadusest vähendada oma sõltuvust ja tugevdada oma varustuskindlust peamiste tehnoloogiavaldkondade ja väärtusahelate lõikes (COM(2020) 456 final, „Euroopa võimalus: parandame veed ja teeme ettevalmistusi järgmise põlvkonna jaoks“).

⁶⁴ <https://www.cfr.org/conference-calls/after-covid-19-chinas-role-world-and-us-china-relations>.

⁶⁵ Euroopa tiimi lähenemisviisi eesmärk on koondatud ELi, liikmesriikide ja finantseerimisasutuste, eelkõige Euroopa Investeerimispanka ning Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga vahendid.

Suutlikkus

ELi peetakse usaldusväärseks partneriks ja vastutusvõimeliseks juhiks. Seal kus maailmakord ähvardab õhnestuda ja killustuda, saab EL pakkuda stabiilsust ja rahu. EL tegutseb vahendajana kriisiolukordades ja vahetalitajana rahvusvaheliste lepingutega seotud küsimustes ning kasutab oma veenvat jõudu, et leida üleilmsetele probleemidele üleilmseid lahendusi. Pandeemia näitab, et üleilmsed probleemid nõuavad tõhusat ja kiiret rahvusvahelist koostööd ning ühiseid lahendusi. EL kujundab aktiivselt koostööd üleilmsetes juhtimisstruktuurides ning tema välis- ja julgeolekupoliitikat iseloomustavad mitmetahuline diplomaatia ja strateegilised partnerlused peamiste osalejate ja piirkondadega. ELi välis- ja julgeolekupoliitika prioriteetidid põhinevad tema üldisel strateegial. Julgeoleku- ja kaitsekoostöö tähtsust tunnistades on EL muu seas loonud Euroopa Kaitsefondi ja seadnud sisse alalise struktureeritud koostöö (PESCO)⁶⁶. Samuti on ta käivitanud sõjaväelise liikuvuse algatuse.

Euroopa geopoliitilist jõudu ja toimetulekuvõimet tugevdab tema suur üleilmne kaubandussuutlikkus. Teatavate toode puhul piiratud hulgast tarnijatest sõltumist käsitlev analüüs näitab, et peaaegu kõigil ELi imporditavatel toodetel on olemas alternatiivsed tarneallikad. Kõigest 1 % kogu ELi impordi koguväärtusest pärineb ühestainsast tarneallikast. 10 % pärineb vähemalt 67 alternatiivselt tarnijalt ja pool kõigist toodetest hangitakse enam kui 25 tarnijalt kogu maailmas⁶⁷. Lisaks moodustavad üle kahe kolmandiku ELi impordist vahesisendid, mida kasutatakse tootmisprotsessis. Seega on EL pidevalt võimeline kasutama oma majanduslikku mõjuvõimu ja läbirääkimisjõudu selliste rahvusvaheliste lepingute sõlmimiseks, mis kaitsevad tema kodanikke.

EL on kosmosejõud. Ta on arendanud välja tähelepanuväärse kosmosesuutlikkuse, mis on geopoliitiline vahend tugevdamiseks tema üleilmset rolli tehnoloogia arendamise ja seire vallas⁶⁸. Euroopa kosmosepõhise vara abil pakutavatele teenustele tugineb mitu olulist majandussektorit.

EL aitab toetada toimetulekuvõimet oma naabruses ja kaugemalgi. Ta on maailma suurim arengu- ja humanitaarabi andja ning keskendub seejuures eriti oma naaberriikidele ja Aafrikale. Euroopa toetab oma partnerriike rahaliste vahendite, koolituse ja struktuursete täiustuste abil, et soodustada nende arengut ja tugevdada nende toimetulekuvõimet. Samuti rakendab ta selleks kestliku arengu eesmärke. Lisaks annab EL oma idapartnerluse algatuse kaudu panuse oma naaberriikide stabiilsuse, jõukuse ja toimetulekuvõime suurendamisse, aidates neil liikuda rohe- ja digipöörde suunas.

ELil on pikaajaline suutlikkus ja kogemus rahvusvaheliste standardite ja normide kujundamisel. Nüüd peab ta tugevdama tulevikku suunatud liite, et jätkata rahvusvaheliste normide ja standardite kujundamist viisil, mis kajastaks Euroopa väärtusi ja huve. Hoolimata ELi varasemast ennetavast koostööst ÜRO asutuste ja muude rahvusvaheliste

⁶⁶ ELi lepingu artikli 42 lõige 6 ja artikkel 46 ning protokoll nr 10.

⁶⁷ <https://ecipe.org/blog/how-survive-trade-apocalypse/>.

⁶⁸ Näiteks satelliitnavigatsioon, Maa seire, telekommunikatsioon, Galileo avalik reguleeritud teenus.

organisatsioonidega eri foorumitel,⁶⁹ on sellised liidud eriti vajalikud olukorras, kus mõjukad üleilmsed osalejad avaldavad üha suuremat survet.

EL võib kasutada oma geopoliitilist suutlikkust ja rahvusvahelist kaalu järjekindlalt ja mõjusalt nii praegu kui ka tulevikus. Euroopa peab jätkama partnerluste ja liitude strateegilise võrgustiku arendamist, et vähendada sõltuvust olulistes väärtusahelates, aitama tagada rahu ja stabiilsust oma naabruses, püüdma leida tõhusaid lahendusi üleilmsetele probleemidele, katsuma uuesti jalule seada reeglitel põhinevat mitmepoolset maailmakorda ning kasutama oma poliitiliste eesmärkide toetuseks oma rahalisi vahendeid. ELil on soodne võimalus vormida maailmamajanduse mitmepoolset juhtimissüsteemi, arendada vastastikku kasulikke suhteid, et suurendada oma konkurentsivõimet,⁷⁰ ning edendada ja kehtestada üleilmsed standardeid rohe- ja digipöörde jaoks. Seda tehes peaks ta levitama oma demokraatlikke väärtusi ja tagama sidususe kestlikkuse, kliimamuutuste, digimajanduse ja julgeoleku valdkonna laiemate prioriteetidega.

Haavatavus

Mitmepoolsusele ja üleilmsele finantsüsteemile avaldavad üha suuremat survet kitsad riiklikud huvid. Geopoliitilise toimetulekuvõime tagamiseks tuleb jätta ruumi konsensuse saavutamiseks ja ühismeetmeteks, et lahendada üleilmsed probleeme ja kaitsta avalikke hüvesid.

Võimu nihkumine idasse ja lõunasse on üleilmne megatrend. See on küll COVID-19 kriisi tõttu ajutiselt aeglustunud, kuid tõenäoliselt jätkub, sest seda soodustab uute osaliste suurenev majanduslik ja poliitiline kaal, mida toetab nende demograafiline osatähtsus. Kuna ELi osatähtsus maailma rahvastikus ja maailma SKPs on kahanemas,⁷¹ võib see mõjutada ELi mõjuvõimu paljudes kriitilises tähtsusega valdkondades.

Julgeolekukeskkond muutub pidevalt. Seda iseloomustab jõudude vahekorra muutumine, hübriidohtude ulatuslikum kasutamine, kosmose- ja kübersõda, desinformatsioon ja valitsusväliste osalejate suurenev roll⁷². Kriis on survet veelgi võimendanud, mis võib viia konfliktini. ELile tekitab lisaprobleeme poliitilistest kaalutlustest lähtuvate majandusmeetmete, nagu sanktsioonide või proteksionistlike meetmete eksterritoriaalne mõju. COVID-19 pandeemia on näidanud põhitaristu nõrkust ja vajadust kaitsta seda füüsiliste ja digitaalsete ohtude eest⁷³. Kriis on suurendanud ka olemasolevaid haavatavusi ja ebavõrdsust konfliktidest mõjutatud või ebakindlates riikides. Ühtse strateegilise visiooni edendamiseks on ELil vaja ühist arusaama julgeolekukeskkonnast ning ühiseid sihte ja eesmärke. Liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja esitab 2020. aasta lõpuks ohtude ja probleemide analüüsi, mis on aluseks julgeoleku- ja kaitsevaldkonna strateegilisele kompassile, mis koostatakse 2022. aastaks. See on oluline panus Euroopa ühtse julgeoleku- ja

⁶⁹ ÜRO Kaubandus- ja Arengukonverents (UNCTAD), Rahvusvaheline Telekommunikatsiooni Liit (ITU) ja Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioon (WIPO). Samuti G7, G20, OECD, Euroopa Nõukogu, Interneti Aadressikorporatsioon (ICANN), Maailma Kaubandusorganisatsioon (WTO), Kagu-Aasia Maade Assotsiatsioon (ASEAN) ja Aasia-Euroopa kohtumine (ASEM).

⁷⁰ COM(2020) 102 final, „Euroopa uus tööstusstrateegia“; SWD(2020) 98 final, „Euroopa taastumisvajaduste kindlaksteegimine“.

⁷¹ https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/global-europe-2050-report_en.pdf

⁷² COM(2020) 605 final, ELi julgeolekuliidu strateegia.

⁷³ Sama.

kaitsekultuuri arendamisse, annab uue hoo mitmesugustele kaitsealgatustele ja suurendab nende sidusust⁷⁴.

Jätakuvalt on prioriteet rände korrakohane haldamine. Rände algpõhjused, sealhulgas kohalikud konfliktid, vaesus ja ebavõrdsus, mida COVID-19 kriis ja kliimamuutused võimendavad, jäävad püsima^{75,76}. Nende probleemide käsitlemine⁷⁷ eeldab suuremat tähelepanu, paindlikkust, vahendeid ja diplomaatilisi jõupingutusi, mida toetavad abimeetmed ning strateegilised, tasakaalustatud ja spetsiaalselt kohandatud partnerlused oluliste kolmandate riikidega, et leida rändehalduses kestlikud ja tulemuslikud lahendused⁷⁸.

Ühtsuse puudumine teatavates välis- ja julgeolekupoliitika valdkondades on nõrkuse allikas. ELi tugevus ja usaldusväärsus välismaal on otseselt seotud liidusisese ühtsuse ja ühtekuuluvusega, mis põhineb tema mitmekesisusel. Kui liikmesriikide vahel puudub ühtsus ja koordineerimine, võib see mõnel juhul piirata ELi tasandi meetmete tulemuslikkust ja paindlikkust, mis võib võimaldada välisjõududel rakendada jaga-ja-valitse-strateegiaid.

COVID-19 on näidanud, et Euroopa sõltub liigselt ELi-välistest kriitilise tähtsusega toorainete tarnijatest,⁷⁹ ning rõhutanud, et tarnehäired võivad mõjutada tööstuse ökosüsteeme ja muid tootmissektoreid. Enamikul toodetel on olemas alternatiivsed tarneallikad, kuid Euroopa sõltub mõningate kriitilise tähtsusega toodete, komponentide, toorainete (tekstikast 3.1) ja põllumajandustoodete puhul üha enam piiratud hulgast välistarnijatest. Tehaste sulgemisega COVID-19 tulipunktides Hiinas ja Põhja-Itaalias kaasnes kõikjal Euroopas autotehaste sulgemine, mis põhjustas kahju, mis vastab 12,5 %-le 2019. aasta kogutoodangust⁸⁰. Olukord on sarnane Indiast pärit ravimite puhul, mis tõi kaasa geneeriliste ravimite nappuse⁸¹. 2020. aasta aprilliks oli Euroopa tööstustoodang vähenenud 12 kuu jooksul 27 %⁸². Peale selle sõltub Euroopa suuresti kolmandatest riikidest andmetöötlaste kõrgtehnoloogiliste komponentide, eelkõige mikroprotsessorite puhul; selles valdkonnas toodetakse üleilmsest toodangust ELis ainult ligikaudu 10 %⁸³. Kui pinged maailmas teravnevad, suureneb ka Euroopa tarneahelate haavatavus.

Tekstikast 3.1. JUHTUMIANALÜÜS – kriitilise tähtsusega toorained

Olenemata tarnehäiretest COVID-19 kriisi ajal sõltub EL suuresti ELi-välistest riikidest kriitilise tähtsusega toorainete puhul, mida on vaja üleilmse konkurentsivõime esirinnas püsimiseks, seda nii majanduslikust kui ka kaitse seisukohast (joonis 3.1). Selleks et toetada Euroopa avatud strateegilist

⁷⁴ D. Fiott, 2020, „Uncharted territory? Towards a common threat analysis and a strategic compass for EU security and defence, European Institute of Security Studies“.

⁷⁵ Maailmapanga hinnangul võib 2050. aastaks olla Aafrikas, Lõuna-Aasias ja Lõuna-Ameerikas rohkem kui 140 miljonit piirkonnasisest kliimapõgenikku (<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/03/19/climate-change-could-force-over-140-million-to-migrate-within-countries-by-2050-world-bank-report>).

⁷⁶ Selle kohta on vaja rohkem tõendeid ja uuringuid tulevikusuundi arvesse võtva lähenemisviisi raames, mida töötab välja demograafia teadmiskeskus (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/migration-demography_en); nende uuringute käigus tuleks analüüsida pikaajalist omavahel põimunud tegurite keerukust.

⁷⁷ COM(2020) 605 final, ELi julgeolekuliidu strateegia.

⁷⁸ Lahendused esitatakse uue rände- ja varjupaigapakti raames seadusandlike ja mitteseadusandlike algatuste kujul.

⁷⁹ Üleilmsed tarneahelad on väga keerukad. Hargmaiste ettevõtjate arvele langeb kaks kolmandikku rahvusvahelisest kaubandusest ning eri tootmiskohtade vahel liikuvate vahetoodete tootmine on väga killustunud (<https://iap.unido.org/articles/lessons-past-disruptions-global-value-chains>; <https://www.entrepreneur.com/article/349229>).

⁸⁰ <https://www.acea.be/press-releases/article/298-automobile-factories-operating-across-europe-new-data-shows>

⁸¹ https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/trade_related_goods_measure_e.htm

⁸² <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10294900/4-12062020-AP-EN.pdf/93c51a4c-e401-a66d-3ab3-6ecd51a1651f>

⁸³ <https://www.economist.com/leaders/2018/12/01/chip-wars-china-america-and-silicon-supremacy>

autonoomiat sellise olulise tehnoloogia osas, mida on vaja CO₂-neutraalse ja digitaalse ühiskonna saavutamiseks, on muu hulgas äärmiselt oluline käsitleda liigset sõltuvust ELi-välistest riikidest pärit kriitilise tähtsusega toorainetest,⁸⁴ nagu grafiit, koobalt, liitium ja haruldased muldmetallid⁸⁵. Kõnealune tehnoloogia hõlmab akusid, kütuseelemente, päikese- ja tuuleenergiat ning vesinikku. Kui sellise tehnoloogia kasutuselevõtt suureneb, võib ELi sõltuvus fossiilkütustest asendada sõltuvusega mitmesugustest toorainetest, millest paljud on pärit välismaalt. Suure nõudluse stsenaariumi kohaselt kasvab ELi vajadus liitiumi järele 2030. aastaks 18 korda ja 2050. aastaks 60 korda⁸⁶. **Joonisel 3.2** nähtub, et toorainete, sealhulgas kriitilise tähtsusega toorainete üleilmne kaevandamine kasvab 2050. aastaks rohkem kui kaks korda.

Suur sõltuvus eeldab suuremat toimetulekuvõimet ja tarneahela mitmekesistamist, eelkõige kasutades paremini ära ELi-siseseid allikaid, toorainete ringlust või toodete elutsükli pikendamist, keskendudes korduskasutusele, parandamisele ja ringlussevõtule ning rakendades strateegilist kaubanduspoliitikat ja diplomaatiat.

Jäätmesõelumine ehk ringlussevõtu abil linnapiirkondade jäätmete hulgast toorainete hankimine võib kokkuvõttes aidata rahuldada suure osa ELi nõudlusest kriitilise tähtsusega toorainete järele⁸⁷. Euroopa on vanametalli ringlussevõtu taristu poolest maailmas esikohal ja Euroopa tööstus toodab üle poole tema mitteväärismetallidest ringlussevõetud allikatest (muu maailm 19 %). Kuid tuleb teha veelgi rohkem, et EL suudaks tagada ressursid, mida tal on vaja rohe- ja digipöördeks.

Euroopa enda maavarasid kasutatakse liiga väga ja ELil on nõrkusi maavarade töötlemisel, ringlussevõtul, rafineerimisel ja eraldamisel⁸⁸. See tuleneb suurtest toomiskuludest võrreldes maailmaturuhindadega, rangetest keskkonnastandarditest ja praegusest väikesest üldsuse toetusest. Investeerimine esmaste ja ringlussevõetud toorainete tootmisesse edendaks tööhõivet kogu töötlevas tööstuses. ELis on kaevandamise ja rafineerimise valdkonnas juba praegu 3,4 miljonit töötajat ning nendega seotud tootmises veel 25 miljonit töökohta. Parandamise ja materjalide taaskasutamise valdkonnas on 2,2 miljonit töökohta ja see näitaja on kasvamas. Kõnealused investeeringud võivad aidata hoida olemasolevaid kõrgtehnoloogilisi geoloogilisi ja metallurgiaalaseid oskusi ning arendada uusi, et edendada ELi üleilmset konkurentsivõimet sektoris, millel on 21. sajandil kindel kasvupotentsiaal. ELi kaevandussuutlikkuse tehtavad investeeringud ei tohiks aga tulla keskkonnastandardite arvelt.

Joonis 3.1⁸⁹. Põhitehnoloogia toorainete tarnerisk⁹⁰

⁸⁴ Sõltuvusest ülesaamise strateegiad hõlmavad allikate mitmekesistamist, asendusvõimaluste väljatöötamist ja seonduvate toodete elutsükli pikendamist.

⁸⁵ Euroopa tööstus, eelkõige akude, mootorite ja tuulegeneraatorite tootmine sõltub grafiidi impordist (48 % on pärit Hiinast), koobaltist (68 % on pärit Kongo Demokraatlikus Vabariigist), liitiumist (78 % on pärit Tšiilist) ja haruldastest muldmetallidest (peaaegu 100 % on pärit Hiinast).

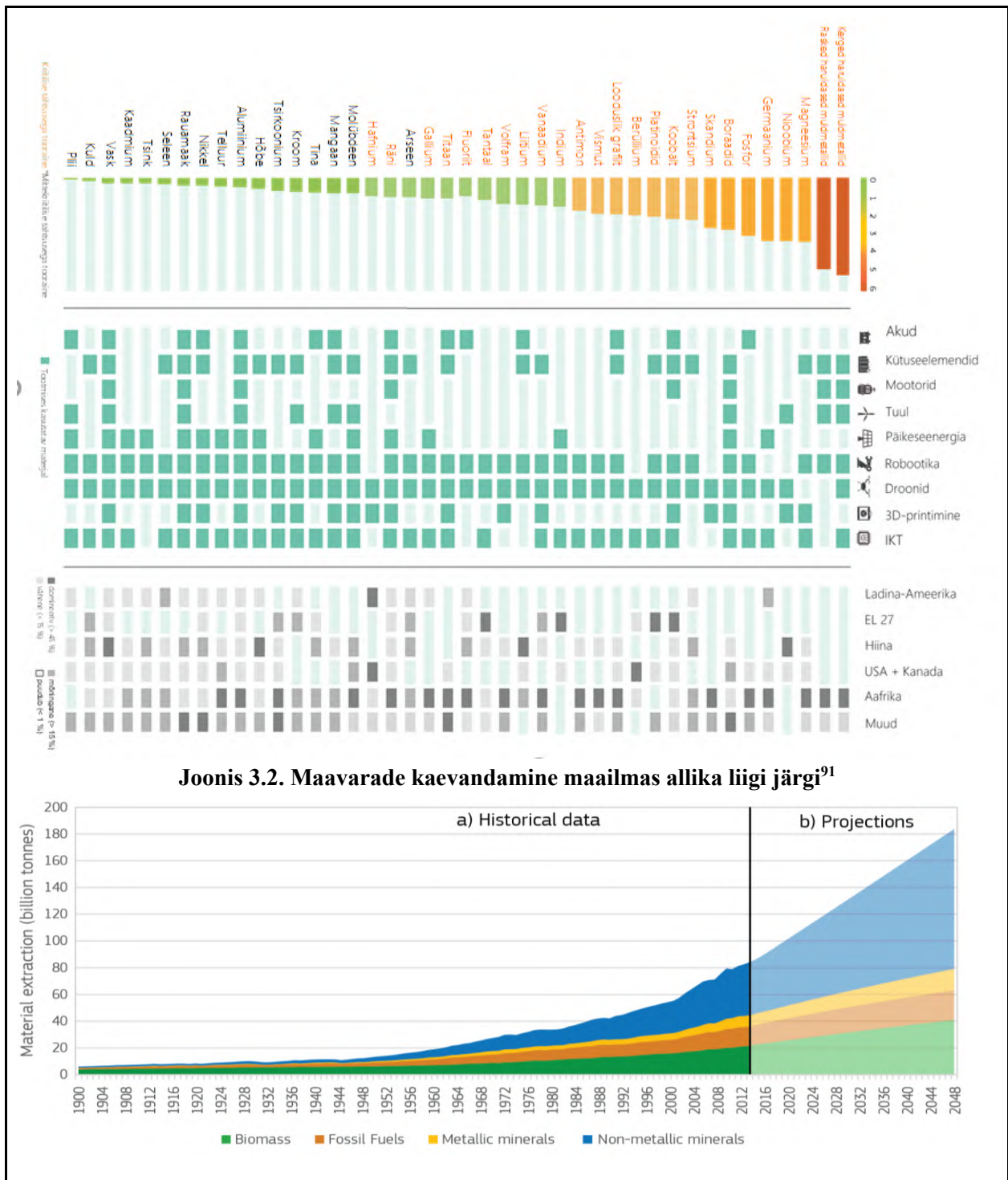
⁸⁶ Euroopa Komisjon, „Critical Raw Materials for strategic technologies and sectors – a foresight study“, 2020 (doi: 10.2873/58081).

⁸⁷ www.prosumproject.eu

⁸⁸ <https://minatura2020.eu>

⁸⁹ Joonisel 3.1 on näha toorainete tarnerisk (skaalal 1st 6ni), põhitehnoloogia, mille puhul neid kasutatakse, ja nende geograafilised allikad.

⁹⁰ Euroopa Komisjon, 2020, „Critical Raw Materials for strategic technologies and sectors – a foresight study“ (doi: 10.2873/58081).

Kaubandus ja investeringud on järsult kahanenud, mis kahjustab üldist jõukust ja stabiilsust. Hinnangute kohaselt väheneb maailma kaubanduse maht 2020. aastal 9–32 %

⁹¹ OECD, 2019, „Global Material Resources Outlook to 2060: Economic Drivers and Environmental Consequences“, OECD publishing, Pariis.

(IMFi andmetel 9 % ja WTO andmetel 32 %); välismaised otseinvesteeringud kahanesid 2020. aasta esimesel poolel aga 2019. aasta sama perioodiga võrreldes 28,2 %⁹².

Kaalul on Euroopa majanduslik suveräänsus. Muud üleilmsed jõud koondavad maailmas oma mõju suurendamiseks geopoliitilisi ja majanduslikke huve. See hõlmab proteksionismi, ekspordikontrolli ja valuutade rahvusvahelist rolli. Euro rahvusvaheline roll on kasvamas, kuid see ei ole veel lähedal USA dollari rolli ohustamisele. COVID-19 tõttu sattusid surve alla Euroopa tööstuslikud varad ja ettevõtted, mistõttu on vaja Euroopa majanduslikku suveräänsust kaitsta integreeritud strateegia abil⁹³. Pandeemiast tingitud maksejõuetus muudab ELi strateegilised tööstusharud vaenuliku välismaise ülevõtmise suhtes kaitsetuks. See parandab selliste välisinvestorite võimalusi, kes püüavad omandada Euroopa strateegilisi varasid, eelkõige tervishoiu-, kaitse- ja kosmosevaldkonna tarneahelates,⁹⁴ ning elutähtsat taristut. ELi ettevõtete ja kriitilise tähtsusega vara säilitamiseks tuleb ELi avatud välisinvesteeringutele tasakaalustada asjakohaste vahenditega⁹⁵. Määrus välismaiste otseinvesteeringute taustauuringu kohta⁹⁶ aitab kaitsta Euroopa julgeolekut ja avalikku korda komisjoni ja liikmesriikide vahelise koostöömehhanismi kaudu; sellega käsitletakse sissetulevate välismaiste otseinvesteeringutega seotud muresid. Käsitleda tuleks ka välisloetusi, sest need võivad moonutada ELi siseturgu ja kahjustada võrdseid tingimusi⁹⁷.

Kriis suurendas eksitavate narratiivide kaudu autoritaarsete režiimide rünnakuid demokraatlike süsteemide vastu. Väärinfo, desinformatsiooni ja vandenõuteooriate levik ohustab demokraatiat⁹⁸. COVID-19ga seotud vandenõuteooriad ja üldise vaktsiinikõhkluse levik seavad inimeste elusid jätkuvalt ohtu⁹⁹. Selline infodeemia¹⁰⁰ ühest küljest põhjustab seda, et usaldus valitsuse ja meedia vastu on vähenemas,¹⁰¹ kuid teisest küljest on see selle tagajärg ning survestab ELi veelgi kaitsma jõulisemalt oma põhiväärtusi ja tõhustama jõupingutusi demokraatia ja õigusriigi kaitsmiseks. ELi institutsioonid aitavad võidelda väärinfo ja desinformatsiooni vastu,¹⁰² suurendades nii demokraatia vastupidavust, millele keskendutakse ka tulevases Euroopa demokraatia tegevuskavas.

Võimalused

⁹² Näitaja osutab selliste tehingute arvu vähenemisele võrreldes 2019. aastaga, mis on seotud kogukapitalis vähemalt 10 % osaluse omandamisega 2020. aasta jaanuarist juunini. ELi-siseste piiriüleste investeeringute puhul oli vähenemine –33,5 % ja Euroopas tehtud väljastpoolt ELi tulevate investeeringute puhul –23 %. Allikas: Teadusuuringute Ühiskeskuse välisinvesteeringute büllötään, juuli 2020, JRC 121392.

⁹³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/ip_20_528, https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2019/06/PC-09_2019_final-1.pdf, <https://peacediplomacy.org/2019/10/25/how-eu-can-achieve-economic-sovereignty/>.

⁹⁴ C(2020)1981 final, „Suunised liikmesriikidele seoses välismaiste otseinvesteeringute, kolmandatest riikidest kapitali vaba liikumise ja Euroopa strateegiliste varade kaitsega enne määruse (EL) 2019/452 (välismaiste otseinvesteeringute taustauuringute määrus) kohaldumist“.

⁹⁵ Sama.

⁹⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. märtsi 2019. aasta määrus (EL) 2019/452, millega luuakse liitu tehtavate välismaiste otseinvesteeringute taustauuringute raamistik. Määrust hakatakse kohaldama 11. oktoobril 2020.

⁹⁷ COM(2020) 253 final, „Valge raamat, milles käsitletakse võrdsete võimaluste loomist välisriigi subsidiumide osas“.

⁹⁸ JOIN(2020) 8 final, „Võitlus COVID-19 kohta levitatava väärinfoga – faktid selgeks“; vt ka <https://euvsdisinfo.eu/ceas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-COVID-19-COVID-19-pandemic/>.

⁹⁹ Sotsiaalmeedias levis laialt valeuudis 5G, kiipide ja COVID-19 omavahelise seotuse kohta (Downing, J., Ahmed, W., Vidal-Alaball, J. & Lopez Seguí, F., 2020, „Batling fake news and (in)security during COVID-19. E-International Relations“).

¹⁰⁰ Infodeemia on mitme vale- või ebausaldusväärsete uudiste allika (inim- ja mitteinimallikad) samaaegse tegevuse tulemus (<https://arxiv.org/pdf/2004.03997.pdf>).

¹⁰¹ <https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/view/2478>

¹⁰² <https://www.europol.europa.eu/staying-safe-during-covid-19-what-you-need-to-know>; https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/fighting-disinformation_en

Üha multipolaarsem maailm annab Euroopale uue võimaluse tugevdada oma rolli maailma tasandil ja juhtida mitmepoolsete juhtimisstruktuuride taaselustamist. Globaliseerumine, mis on ajutiselt aeglustunud, jätkub tõenäoliselt pärast kriisi. Samal ajal pakub *glokaliseerumine* (mis ühendab globaalsed ärimudelid ning suurema arvestamise tootmise, tarbimise ja maksunduse lokaliseerimisega) ELile uusi võimalusi võtta endale õigete tingimuste korral (nt maksustamine, rahastuse kättesaadavus, standardid) maailmas juhtpositsioon ja olla eeskujuks.

Üha olulisem on tugev koostöö sarnaselt mõtleivate demokraatlike riikidega. EL peab kaitsma oma mudeli avatust ja demokraatlikkust ning koondama nende jõupingutuste tegemisel oma partnerid, kaitses oma põhiväärtusi välissekkumise eest. Demokraatia ning inimõiguste ja õigusriigi põhimõtte kaitsmine peab algama kodust ning olema jätkuvalt ELi välissuhete juhtpõhimõtte, ka digitehnoloogia vallas. Probleemipõhine koostöö ja partnerlused sarnaselt mõtleivate riikide ning võimaluse korral muude riikidega on investering mitmepoolsesse juhtimisse ja mitmepoolsetesse algatustesse. Arvestades, milline on ELi mõjuvõim, võib EL olla esimene valik, kui maailma riigid omale partnereid valivad.

Euroopa avatud strateegilise autonoomia edendamine on hädavajalik. Kriis pakub majandusliku, ühiskondliku ja ökoloogilise võimaluse, et tugevdada ELi vastupanuvõimet tulevaste šokkide suhtes ja tagada endale koht järgmise põlvkonna üleilmsetes väärtusahelates. Nagu mainitud Euroopa majanduse taastekavas, tähendab see maailmamajanduse juhtimise uue süsteemi väljatöötamist ja vastastikku kasulike kahepoolsete suhete arendamist, kaitses end samal ajal ebaõiglase tavade ja kuritarvituste eest. See on väga oluline selleks, et aidata ELil mitmekesistada ja tugevdada üleilmseid tarneahelaid kriitilistes sektorites, tugevdades sidemeid partnerite, sealhulgas Aafrikaga, tuues tootmise vajaduse korral tagasi, töötades innovatsiooni abil välja asendusvõimalusi ja suurendades strateegilisi reserve¹⁰³.

Kõikjal ELis tuleb tagada ka usaldusväärne toiduga varustamine. Seepärast jätkab komisjon toiduga kindlustatuse ja konkurentsivõime jälgimist. Ta hindab toidusüsteemi vastupidavust ja tõhustab seda, kuidas ta koordineerib Euroopa ühist reageerimist kriisidele. EL on suurim põllumajanduslike toiduainete importija ja eksportija ning ta edendab üleilmset üleminekut kestlikele toidusüsteemidele.

On äärmiselt oluline olla toorainete puhul strateegilisem. EL peab tagama kestliku varustamise kriitilise tähtsusega toorainetega. See tähendab mitmekesistatud väärtusahelate loomist, sõltuvuse vähendamist, ringmajanduse edendamist, innovatsiooni toetamist alternatiivide leidmiseks ning rohelisemate ja sotsiaalselt vastutustundlike võrdsete tingimuste tagamist ühtsel turul ja mujal. Võimalust arutada neid teemasid tööstuse ja muude peamiste sidusrühmadega pakuvad eelkõige loodav Euroopa tooraineliit¹⁰⁴ ja ELi toorainealaste andmete platvorm¹⁰⁵.

¹⁰³ COM(2020) 102 final, „Euroopa uus tööstusstrateegia“.

¹⁰⁴ COM(2020) 474 final, „Kriitilise tähtsusega toorainetega seotud vastupanuvõime: teekond suurema julgeoleku ja kestlikkuse poole“.

¹⁰⁵ https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC109889/jrc109889_mica_jrc_technical_report_1.pdf

ELi põhieesmärk on stabiilne reeglitel põhinev kaubandussüsteem ja võrdsed tingimused. Ainult tugev kaubandus- ja investeerimispoliitika saab toetada majanduse taastumist COVID-19 kriisi järel, luua töökohti, kaitsta ELi ettevõtteid ebaausate tavade eest nii kodu- kui ka välismaal ning tagada sidusus laiemate prioriteetidega kestlikkuse, kliimamuutuste, digitaalrajanduse ja julgeoleku valdkonnas¹⁰⁶. Praegune kriis võib anda võimaluse edendada Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) sisulist reformimist ning luua konkurentsivõimelisem, jätkusuutlikum ja vastupidavam majandus. EL on juba käivitanud WTO raames tervishoiuvalgatuse, et toetada oluliste tervishoiutoodete üleilmset kättesaadavust ja pakkumist. EL vaatab praegu läbi oma kaubanduspoliitikat, et tugevdada oma avatud strateegilist autonoomiat.

Tööstusliidud võivad kõnealuse muutuse puhul esirinnas olla, tuues kokku investorid, avaliku sektori asutused ja tööstuspartnerid, et aidata tööstusel arendada strateegilist tehnoloogiat. See lähenemisviis on juba andnud tulemusi akude ja vesiniku valdkonnas. Selles kontekstis aitavad mitmed olemasolevad ja loodavad liidud¹⁰⁷ Euroopal juhtida rohe- ja digipööret, hoida tööstuses juhtpositsiooni ning tuua kasu Euroopa ettevõtjatele ja ühiskonnale, suurendades samal ajal Euroopa toimetulekuvõimet.

Tulevikusuundade strateegilist analüüsi saab kasutada selleks, et teha kindlaks võimalikud stsenaariumid, milline võiks olla ELi koht tulevases maailmakorras, ning parimad viisid soovitud tuleviku saavutamiseks. See võib aidata töötada välja tulevikku suunatud analüüsi, et uurida, kuidas kasutada ELi mõjuvõimu tema koostöö- ja partnerlusstrateegiate toetamiseks. Samuti aitab see teha kindlaks võimalikud liidud, analüüsida erinevaid ökosüsteeme ja hinnata strateegiliste tööstusharude riske, võimalusi ja tulevase vajadusi. Peale selle aitab tulevikusuundade analüüs teha kindlaks strateegilised võimalused avatud strateegilist autonoomiat käsitlevate lähenemisviiside (kaubanduspartnerite mitmekesisistamisest ELi enda suutlikkuse suurendamiseni) parimaks kombineerimiseks.

3.3. Rohemõõde

Roheline vastupidavus tähendab kliimaneutraalsuse saavutamist aastaks 2050, leevendades samal ajal kliimamuutusi ja kohanedes nendega, vähendades saastet ja taastades ökoloogiliste süsteemide võime tagada, et inimesed elavad hästi planeedi võimaluste piires. Selleks tuleks kaotada sõltuvus fossiilkütustest, vähendada mõju loodusvaradele, hoida bioloogilist mitmekesisust, arendada puhast ringmajandust, saavutada mürgivaba keskkond, muuta elustiile, tootmist ja tarbimisharjumusi, muuta taristu kliimamuutustele vastupanuvõimeliseks, luua uusi võimalusi tervislikult elamise, ökoettevõtjate ja töökohtade jaoks, edendada aktiivselt ökosüsteemi taastamist ning päästa mered ja ookeanid.

Suutlikkus

¹⁰⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/ip_20_1058

¹⁰⁷ Euroopa akuliit, plasti ringlussevõtu liit, Euroopa puhta vesiniku liit, Euroopa tööstusandmete ja -pilvede liit ning Euroopa tooraineliit.

Euroopa roheline kokkuleppe eesmärk on saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus, tagades samal ajal toimetulekuvõime nii kliimamuutuste, keskkonnaseisundi halvenemise ja bioloogilise mitmekesisuse vähenemise takistamiseks kui ka nende mõjuga kohanemiseks. See on lahutamatu osa komisjoni strateegiast ÜRO 2030. aasta tegevuskava ja kestliku arengu eesmärkide rakendamiseks. Selleks tuleb energiasektor täielikult dekarboniseerida ja suurendada oluliselt elektri osakaalu energianõudluses. Maakasutusest tulenevad heitkogused tuleb viia nullini ja maakasutussektori süsinikdioksiidi sidumise võimet tuleb suurendada. Selleks peab taastama keskkonna ja kohandama põllumajandussektorit, tagades samal ajal kõigile ELis kulutõhusalt parema elukvaliteedi, et edendada veelgi majanduskasvu ja võimaldada Euroopal olla üleminekul muu maailma jaoks teenäitaja. Selle saavutamiseks tuleks suurendada ELi võimet kriisist taastuda ja investeerida pikaajalisse kestlikkusse **(tekstikast 3.2).**

Tekstikast 3.2. Tulevikustsenaariumid ELi 2050. aasta kliimastrateegia jaoks ja olulisus rohelise kokkuleppe seisukohast

Viimasel kahel kümnendil on olnud 18 läbi aegade kõige soojemat aastat¹⁰⁸. Kui edaspidi tõuseb temperatuur igal kümnendil ka ainult 0,2 °C, võib Euroopas jõgede üleujutuste põhjustatud aastakahju kasvada 5 miljardilt eurolt 112 miljardi euroni ning 16 % praegusest Vahemere kliimavööndist muutuda sajandi lõpuks põuaseks ja mittetootlikuks. Kliimamuutuste, bioloogilise mitmekesisuse vähenemise ja rannikualade üleujutuste tõttu võib rohkem kui 140 miljonist inimesest Aafrikas, Lõuna-Aasias ja Ladina-Ameerikas saada 2050. aastaks sisepõgenikud¹⁰⁹.

ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooniga seoses esitatud ELi kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise strateegias¹¹⁰ võeti arvesse **kaheksat tulevikumõõtmega stsenaariumi**¹¹¹. Viies esimeses stsenaariumis käsitleti eesmärki, milleks on tõus *tunduvalt alla 2 °C* ja millega soovitakse vähendada kasvuhoonegaaside heitkoguseid 2050. aastaks 1990. aasta tasemega võrreldes ligikaudu 80 %. Dekarboniseerimise puhul kaaluti erinevaid võimalusi ja tehti kindlaks vajalikud kompromissid: kui näiteks keskendutakse rohkem elektri osakaalu suurendamisele lõpptarbimises, on vaja ka suuremat (tänaest kuus korda suuremat) salvestamisvõimsust, et tulla toime elektritootmise varieeruvusega, kuid kui valida vesiniku suurem kasutamine, on vaja rohkem elektrit, et seda toota¹¹². Esimese kategooria alla kuuluva viie stsenaariumi meetmed ja tehnoloogia koondati kuuendasse stsenaariumisse (COMBO). Selle kohaselt vähendatakse kasvuhoonegaaside netoheidet 2050. aastaks ligi 90 % võrreldes 1990. aasta tasemega, toetudes vähe negatiivsete heitkoguste tehnoloogiale ja muutmata tarbijate eelistusi.

Kahes viimases stsenaariumis uuriti, mida on vaja, et ELi saavutaks aastaks 2050 kasvuhoonegaaside netonullheite ning annaks nii oma panuse üleilmsetesse jõupingutustesse saavutada Pariisi kokkuleppe eesmärk pingutada selle nimel, et temperatuur ei tõuseks tööstusrevolutsioonieelse tasemega võrreldes rohkem kui 1,5 °C. Seitsmendas stsenaariumis vaadeldakse süsinikdioksiidi kogumist ja säilitamist ning kaheksandas eeldatakse liikumist ringmajanduse suunas, mille tingivad ELi ärimudelid ja tarbimisharjumused. Viimaste hulka kuuluvad jätkuv trendi tarbida vähem CO₂-mahukaid toiduaineid, jagamismajandus transpordis, säästvamate transpordivahendite kasutamine ning energia ratsionaalsem kasutamine kütte- ja jahutussüsteemides.

Stsenaariumid näitasid võimalusi kasutada kõigis majandussektorites olemasolevat ja uut tehnoloogiat, et muuta Euroopa 2050. aastaks kliimanetraalseks. Stsenaariumidega tehtav töö toetab jätkuvalt kliimapoliitika väljatöötamist, kuid rohepöörde eeldab kõigilt jõupingutuste tegemist. **Euroopa roheline kokkulepe** on pühendunud kestlikkuse peavoolustamisele kõigis ELi poliitikavaldkondades ja õiglase ülemineku tagamisele, mistõttu **loodi selle alusel ümberkujuvad tegevuskava, mille keskmes on järgmised elemendid:**

1. suuremad ELi kliimaeesmärgid aastateks 2030 ja 2050;
2. puhas, taskukohane ning kindel energia;

¹⁰⁸ <https://www.ipcc.ch/sr15/>

¹⁰⁹ <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/03/19/climate-change-could-force-over-140-million-to-migrate-within-countries-by-2050-world-bank-report>

¹¹⁰ ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooniga seoses esitatud Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide vähese kasvuhoonegaaside heitega arengu pikaajaline strateegia

(<https://unfccc.int/sites/default/files/resource/HR-03-06-2020%20EU%20Submission%20on%20Long%20term%20strategy.pdf>).

¹¹¹ Komisjoni teatist COM(2018) 773 toetav põhjalik analüüs

(https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/pages/com_2018_733_analysis_in_support_en_0.pdf).

¹¹² COM(2018)773 final, „Puhas planeet kõigi jaoks. Euroopa pikaajaline strateegiline visioon, et jõuda jõuka, nüüdisaegse, konkurentsivõimelise ja kliimanetraalse majanduseni“ (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0773&from=ET>).

3. tööstuse kaasamine puhta ringmajanduse saavutamiseks;
4. ehitamine ja renoveerimine energia- ja ressursitõhusal viisil;
5. kiirem üleminek säästvale ja arukale liikuvusele;
6. strateegia „Talustaldrikule“: õiglane, tervislik ja keskkonnahoidlik toidusüsteem;
7. ökosüsteemide ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamine ja taastamine;
8. nullsaaste eesmärk mürgivaba keskkonna saavutamiseks.

ELi reguleerimispädevus, eelkõige keskkonna valdkonnas, võib viia selleni, et konkurentsivõimelise kestlikkuse toetamiseks hakatakse kasutama rangeimaid standardeid. ELi meetmed on viimastel kümnenditel parandanud märkimisväärselt Euroopa keskkonna kvaliteeti ning ka kodanike elu. Teised riigid on ELi keskkonnastandardeid paljudes valdkondades jäljendanud. EL oli esimene piirkond maailmas, mis võttis vastu siduvad õigusaktid kliima- ja energiaeesmärkide sätestamiseks ja majanduse muutmiseks äärmiselt energiatõhusaks ja kliimaneutraalseks¹¹³.

EL on puhta ringmajanduse poole liikumisel üleilmne liider. Euroopa tarbijatel on selles oluline roll. Ringmajanduse tegevuskava¹¹⁴ kohaselt peaks ELi toetus keskenduma prioriteetsetele väärtusahelatele, võttes samal ajal arvesse sektoreid ja ärimudeleid, mis võivad luua töökohti¹¹⁵. Investeeringud ringmajandusse ja poliitikavahendid (nt ökodisain,¹¹⁶ energiamärgistused, keskkonnahoidlikud riigihanked, digitehnoloogiapõhised ringmajanduse ärimudelid ning keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteem) aitavad vähendada üldist keskkonna- ja kliimajalajälge.

ELi tööstusliidrid näitavad, et puhas, mahe- ja ringtootmine ning puhtad, mahe- ja ringteenused on konkurentsivõime ja majanduskasvu olulised edendajad. Ressursitõhususe suurendamine, saaste ärahoidmine ja kontroll, veekaitse, uute ringmajanduse ärimudelite kasutuselevõtt, puhtam tootmine, ökoinnovatsioon ning roheliste turgude arendamine muudavad paljud Euroopa tööstusharud üleilmseteks liidriteks. Komisjoni eesmärk on tagada keskkonna-, kliima-, energia- ja tööstuspoliitika kooskõla ja sünergia¹¹⁷. See tähendab saastajate karistamisest kaugemale minemist ja sellise raamistiku loomist, mis soodustab saastamise ärahoidmist ning energia- ja materjalitõhususe suurendamist. EL toetab kestlikku biomajandust eesmärgiga kujundada Euroopa põllumajanduse ja tööstuse baas ümber, luues uued biotoorainel põhinevad väärtusahelad ning rohelisemad ja kulutõhusamad tööstuslikud tootmisprotsessid. See parandab ka maavarade ja ökosüsteemide üldist seisundit. Biotoorainel põhinev tööstus võib luua 2030. aastaks miljon uut töökohta¹¹⁸.

Suured investeeringud taastamise toetamiseks edendavad rohepööret. Selleks et liikuda kliimaneutraalse ühiskonna ja keskkonnasäästliku majanduse poole, tuleb igal tasandil rahastamisallikaid ühendada. ELi eelarve ja taastepaketiga, mis sisaldab muu hulgas selliseid konkreetseid instrumente nagu kestliku Euroopa investeerimiskava¹¹⁹ ja innovatsioonifond,¹²⁰

¹¹³ https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/factsheet_climate_change_2015_en.pdf

¹¹⁴ https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf

¹¹⁵ https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/leading_way_global_circular_economy.pdf

¹¹⁶ Tuleb märkida, et kuni 80 % toodete keskkonnamõjust selgub disainietapis.

¹¹⁷ <https://ec.europa.eu/environment/industry/>

¹¹⁸ COM(2018) 673 ja SWD(2018) 431, „Kestlik biomajandus Euroopas: majanduse, ühiskonna ja keskkonna vaheliste sidemete tugevdamine“; EuropaBio aruanne, 2016, „Jobs and growth generated by industrial biotechnology in Europe“.

¹¹⁹ https://ec.europa.eu/clima/policies/innovation-fund_en

soovitakse kaasata järgmisel kümnendil era- ja avaliku sektori vahendeid, et keskenduda kliima-, keskkonna- ja sotsiaalsetele investeeringutele, mis on seotud kestliku üleminekuga¹²¹. Komisjon valmistab ette ka uuendatud kestliku rahanduse strateegiat, et luua kestlikke investeerimisvõimalusi ja tõhustada kestlikkusega seotud riskijuhtimist. Nagu märkis Euroopa Ülemkogu, on 2021.–2027. aasta mitmeaastase finantsraamistiku ja taasterahastu „NextGenerationEU“ raames kokku lepitud 1,82 triljonist eurost nähtud 30 % ette kliimaga seotud kulutusteks¹²². Rahastamine peab igas valdkonnas lähtuma kahju mittetekitamise põhimõttest¹²³. Õiglase ülemineku mehhanism, sealhulgas õiglase ülemineku fond, toetab liikmesriike ja piirkondi, mida üleminek kliimanetraalsusele kõige enam mõjutab¹²⁴.

Euroopa sinisel majandusel on oluline osa toimetulekuvõime suurendamisel. Mereökosüsteemi säilitamine on oluline merendussektorite tuleviku tagamiseks. Euroopa ookeanidest ja meredest saab majanduses kasutatavaid loodusvarasid, kuid peale selle on need mereelustiku elupaigaks, seovad süsinikku, on taastuvenergia allikaks ja kaitsevad rannikualasid kliimamuutuste eest.

Haavatavus

Äärmuslikud ilmastikunähtused on muutunud kliimamuutuste tõttu sagedasemaks ja intensiivsemaks, ka Euroopas¹²⁵. Üleilmse keskmise temperatuuri tõusust veelgi äärmuslikum on mitmesugune piirkondlik mõju: enneolematud metsatulekahjud ja kuumalained ülalpool põhjapolaarjoont ja üha laastavamad põuad Vahemere piirkonnas, Atlandi ookeani ranniku erosiooni kiirenemine ning üha rängemad üleujutused ja hävinud metsad Kesk- ja Ida-Euroopas. Sellel kõigel on kohutav hind – hiljutised prognoosid näitavad, et globaalne soojenemine 3 °C võrra tekitaks ELi majandusele vähemalt 170 miljardi eurose (1,36 % SKPst) täiendava aastakahju ning põhjustaks tuhandete inimeste surma¹²⁶.

Meie praegune tootmis- ja tarbimismudel on selline, et inimesed ja keskkond on üha rohkem avatud ohtlike ainete mõjule. Keemiline saaste mõjutab tervist ja antikehareaktsiooni vaktsiinidele,¹²⁷ suurendades haigestumust ja suremust nakkushaigustesse¹²⁸. Kemikaalide ja jäätmete usaldusväärset käitlemist puudutava kokkulepitud eesmärgi saavutamisel on maailma saatmas ebaedu¹²⁹; üleilmne kemikaalide

¹²⁰ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/qanda_20_24

¹²¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_20_48

¹²² Nn kliimameetmete peavoolustamine. Vt <https://www.consilium.europa.eu/media/45109/210720-euco-final-conclusions-en.pdf>.

¹²³ Kahju mittetekitamise põhimõtte tähendab, et meetmed ega rahastus ei kahjusta kliima- või keskkonnanäesmärke ega tööta nende vastu.

¹²⁴ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/just-transition-mechanism/just-transition-funding-sources_et

¹²⁵ 2020. aasta Euroopa keskkonna seisundi aruandes järeldatakse, et kliimamuutused on muutnud äärmuslikud kliima- ja ilmastikunähtused oluliselt sagedasemaks.

¹²⁶ <https://ec.europa.eu/jrc/en/peseta-iv>

¹²⁷ Epidemioloogilised uuringud toetavad järeldust, et perfluorooktaansulfonaat ja perfluorooktaanhape on seotud väiksema antikehareaktsiooniga vaktsiinidele; [Euroopa Toiduohutusameti teaduslik arvamus perfluoroalküülühendite kohta](#).

¹²⁸ C&en, 2019, „[Linking pollution and infectious disease](#)“; Science Daily, 2. oktoober 2019, „[Environmental toxins impair immune system over multiple generations](#)“. Kokkupuutumine endokriinifunktsiooni kahjustavate kemikaalidega võib kahjustada endokriin-, immuun- või närvisüsteemi.

¹²⁹ Kestliku arengu eesmärk 12.4, mis tuleks saavutada hiljemalt 2020. aastal.

tootmine peaks kasvama 2030. aastaks kahekordseks¹³⁰ ning ilma piisavate poliitikameetmeteta võimendub ka mõju inimestele ja keskkonnale. Komisjon võttis Euroopa roheline kokkuleppega kohustuse liikuda mürgivaba keskkonna suunas. Selle olulise eesmärgi saavutamiseks on aga vaja ühiskonnaelus osalejate ühiseid jõupingutusi, et edendada tegelikku üleminekut ohututele ja keskkonnasäästlikele kemikaalidele, ning uuendatud üldist kohustust.

Saastavad tegevused ja jäätmed võivad kolmandate riikide leebemate keskkonnakaitse standardite ja seonduvate kulude tõttu liikuda ELi väljapoole, mistõttu kasvuhoonegaaside heite ülekandumise risk on suurem¹³¹. Peale selle ei ole alati tulemuslikke meetmeid, millega takistada mürgiste ja saastavate jäätmete eksportimist ELi välistesse riikidesse¹³². COVID-19 põhjustatud majanduskriis võib aga kõnealust toimumisviisi intensiivistada, sest riigid soovivad iga hinna eest majanduskasvu kiirendada. EL peaks edendama oma väärtusi ja standardeid rahvusvahelisel tasandil; see on oluline liidu keskkonnanormide, tööstuse, töötajate ja tarbijate kaitsmiseks. Vastasel juhul nõrgeneb tõenäoliselt ELi konkurentsivõime ja ei vähene eksport saastavates sektorites, kuigi EL saab suhtelise eelise vähem saastavates tööstusharudes¹³³.

Üha suurem taastuvate ja taastumatute loodusvarade kasutamine ei saa jätkuda, sest see seab ohtu tulevase kestliku arengu väljavaated. Bioloogilise mitmekesisuse vähenemine maismaal ja meres, mineraalide kaevandamise kulude kasv, pinnase- ja veereostus, õhusaaste¹³⁴ ning pidev kasvuhoonegaaside heide, mis tuleneb jätkusuutmatul tasemel toorainete, energia, vee ja toidu tarbimisest ja maakasutusest, ohustab miljonite inimeste, sealhulgas Euroopa elanike pikaajalisi elatusvahendeid. Kuigi surve loodusele on liikumispiirangutest tuleneva majanduslanguse tõttu ajutiselt vähenenud, tuleb tulevikus majanduskasv ja heaolu lahutada loodusvarade tarbimisest ja sellest tingitud keskkonnamõjust pikas perspektiivis.

Näib, et COVID-19 levis kiiremini tihedalt asustatud linnapiirkondades ja vaestes linnaosades. Rohkem kui 70 % Euroopa rahvastikust elab linnades; 2050. aastaks peaks see näitaja tõusma üle 80 % tasemele¹³⁵. See tähendab 36 miljonit uut linnaelanikku, kes vajavad eluaset, töökohta ja hooldust, mis suurendab survet linnatahistule. Rahvastikutihedus soodustab haiguste levikut. Samal ajal on linnapiirkondadel aga võimekus, mida mõnel maapiirkonnal veel ei ole, nagu tervishoiuasutuste lähedus ja digitaristu.

COVID-19 näitab inimarengu ja keskkonna seotust. Nii praegused (COVID-19) kui ka eelmised pandeemiad (aids ja ebola) on saanud alguse sellest, et inimesed on kahjustanud

¹³⁰ Global Chemical Outlook II, 2019.

¹³¹ Kasvuhoonegaaside heite ülekandumine osutab olukorrale, mis võib tekkida, kui ettevõtjad viivad kliimapoliitikaga seotud kulude tõttu tootmise üle teistesse riikidesse, kus on lõdvemad heitepiirangud.

¹³² Interpoli strateegilise analüüsi aruanne, 2020, „Emerging criminal trends in the global plastic waste market since January 2018“ (<https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2020/INTERPOL-report-alerts-to-sharp-rise-in-plastic-waste-crime>).

¹³³ <http://www.oecd.org/economy/greeneco/How-stringent-are-environmental-policies.pdf>

¹³⁴ Õhusaaste võib avaldada tervisele kahjulikku mõju ning põhjustada muu hulgas hingamisteede ja veresoonekonna haigusi. Mitu terviseametit on hoiatanud, et inimesed, kellel on teatavad varasemad terviseprobleemid, nagu hingamisteede haigused, võivad olla COVID-19 suhtes haavatavamad. Praegu ei ole aga selge, kas ja mil määral võib õhusaastega kokkupuutumine halvendada viirusega nakatanute olukorda. On vaja täiendavaid epidemioloogilisi uuringuid (<https://www.eea.europa.eu/themes/air/air-quality-and-covid19>).

¹³⁵ <https://ec.europa.eu/research/environment/index.cfm?pg=nbs>

loomade looduslikke elupaiku ja hävitanud ökosüsteeme¹³⁶. Seda põhjustavad keskkonna vastu suunatud kuriteod (nt raie ja kauplemine eksootiliste liikidega), teatavad põllumajandusvormid, kaevandamine ja linnastumine, mida soodustab ressursimahukas elustiil.

Võimalused

Asjaolu, et liikumispiirangute tõttu on mõningad keskkonnaparameetrid kiiresti paranenud, on märk looduse vastupanuvõimest. Looduspõhised lahendused,¹³⁷ nagu haljasalade algatused ja looduse taastamise kavad, võivad aidata kasvuhoonegaaside heidet 2030. aastaks vajalikul vääral kulutõhusalt vähendada ning neil on mitu muud kasutegurit, nagu kaitse üleujutuste eest, jahutus kuumalainete ajal ja meelelahutuslik otstarve. Saaste vähendamine parandab tunduvalt ka inimeste tervist¹³⁸. Esimest korda alates 1970. aastatest on kuupäev, mil planeedi ressursside kestlikkuse tase ületatakse, nihkunud edasi¹³⁹. Liikumispiirangutest tingitud saaste vähenemine on paljudel juhtudel tõenäoliselt lühiajaline, kuid see annab võimaluse panustada pikemaajalisse, majanduslikult kestlikku rohepöördesse ja kestlikumatesse tarbimisharjumustesse, et kindlustada jõukus ja tervis.

Kui ringmajanduses kasutatakse vähem primaarseid ressursse, on see kasulik nii keskkonnale kui ka majandusele. See hõlmab ressursitõhususe meetmeid ja taastuvate loodusvarade kestlikku kasutamist, ringmajanduse ärimudeleid ja tootepoliitikat. Uues ringmajanduse tegevuskavas rõhutatakse, kui olulised need tegurid on, et saavutada kliimaeesmärgid, vähendades keskkonnajalajälge, kasvuhoonegaaside ja muude kahjulike ainete heidet ja hoides ära bioloogilise mitmekesisuse vähenemist. Need on olulised ka selleks, et luua ELile ettevõtlusvõimalusi, hõlbustades juurdepääsu turule ja vähendades toorainete puhul sõltuvust ELi-välistest riikidest¹⁴⁰.

COVID-19 on näidanud, kui tähtis on suurendada linnapiirkondade toimetulekuvõimet. Need on olulised innovatsioonikeskused ja mängivad ülimalt tähtsat rolli rohepöörde täielikus ärakasutamises, milleks on vaja tugevamat osalusjuhtimist ja ühiseid jõupingutusi õiglasema ja kestlikuma tuleviku nimel. ELi institutsioonide ja linnade, samuti maailma partnerlinnade vaheline koostöö võib muuta Euroopa maailmas eeskujuks, kui otsitakse, katsetatakse ja kasutatakse lahendusi linnade praegustele ja tulevastele probleemidele, sealhulgas kliimamuutustega seotud probleemidele. Näiteks pakub uue otstarbe leidmine selliste kohtadele nagu kontorihooned või mahajäetud tööstusalad rohkelt võimalusi, et tuua loodus taas linna ja parandada linnakeskkonnas elavate inimeste heaolu, muu hulgas liikuvus- ja tarbimiskäitumise läbivaatamise kaudu. Tulevikusuundade strateegilist analüüsi saab kasutada võimalike alt üles innovatsiooni valdkondade ja linnade probleemide lahenduste

¹³⁶ Ligikaudu 75 % kõigist uutest nakkushaigustest on kandunud inimestele üle metsloomadelt (www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5711319/).

¹³⁷ Looduspõhised lahendused võivad sillutada teed ressursitõhusama, konkurentsivõimelisema ja rohelisema majanduse suunas ning luua uusi töökohti ja edendada majanduskasvu, tootes ja pakkudes uusi tooteid ja teenuseid, mis parandavad loodust, mitte ei hävita seda (<https://ec.europa.eu/research/environment/index.cfm?pg=nbs>).

¹³⁸ <https://www.ethicalcorp.com/wake-call-we-must-live-within-our-planetary-boundaries-avoid-future-pandemics>

¹³⁹ <https://www.overshootday.org>

¹⁴⁰ https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/leading_way_global_circular_economy.pdf

analüüsimiseks ja kindlakstegemiseks, viies nii kokku otseselt mõjutatud isikud ning novaatorid, investorid ja idufirmad¹⁴¹.

Tekstikast 3.3. JUHTUMIANALÜÜS – rohelised töökohad

Tulevikus keskenduvad paljud töökohad keskkonna kvaliteedi säilitamisele või taastamisele. Sellised töökohad tekivad põllumajanduses, (taas)tootmises, ehituses, teadus- ja arendustegevuses, halduses ja teenuste valdkonnas. Need hõlmavad näiteks toidu kestlikku tootmist ja tarnimist, rohelist ja tõhusat ehitust, vee kvaliteeti ja veevarude taastamist, keskkonnasõbralikku disaini, metsamajandust, jäätmesõelumist ja kasulike materjalide prügilatest eraldamist, parandamist ja toorainete ringlussevõttu, ravimeid, vähese heitega liikuvust ja transporti, taastuvenergiat, ookeanide happesust ja jalajälje haldamist. Piiratud ressursid ja vajadus suurema tõhususe järele muudavad paljusid töökohti, millega kaasnevad uued ärimudelid ja vajadus uute oskuste järele.

Keskkonnapoliitika soodustab struktuurimuutust tööturul. Mõningate analüüside kohaselt võib suur osa ELi töökohtadest areneda viisil, mis aitab vähendada kasvuhoonegaaside heidet ja keskkonnaseisundi halvenemist. Töökohad väga saastavates tööstusharudes on vaid murdosa ELi töökohtadest¹⁴² ning nende tööstusharude mõju vähendamise valdkonnas on olulisi töövõimalusi. Ökotööstus, mis leevendab otseselt keskkonnakahju, on ise muutumas oluliseks uute töökohtade allikaks¹⁴³. Lisaks edendab materjalitootlikkuse (st ressursitõhususe) kasv tö jõumahukust ja lisandväärtusega tooteid, suurendades seega töövõimalusi. Euroopa on juba esirinnas innovatsioonis, mille eesmärk on suurendada materjalitootlikkust, kuid endiselt esineb ettevõtete tasandi ja süsteemset ebatõhusust.

Roheline sektor võib luua miljoneid töökohti. Ökotööstuse sektor on kasvanud alates 2000. aastast 20 %. Euroopas on sektoris ligikaudu 4,2 miljonit töökohta ja selle käive on üle 700 miljardi euro. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) andmetel¹⁴⁴ võib üleminek rohelisele majandusele õige poliitika rakendamise korral luua maailmas 2030. aastaks 24 miljonit uut töökohta; lisaks prognoosib ILO, et 2030. aastaks kaob kuumastressi ja temperatuuri tõusu tõttu 72 miljonit täistööajaga töökohta.

COVID-19 kriisist taastumine lubab arvata, et rohelise tööturupoliitika mõju võib olla märkimisväärselt suurem. Arvestades, kui palju on töötuid, võib taastekavade puhul rohepöördele keskendumine luua arvatust rohkem rohelisi töökohti.

Kliimamuutuste poliitikast tulenev töökohtade loomine edendab kaasavamat töökohtade arvu suurenemist, tasakaalustades suundumusi (nagu automatiseerimine, robotika ja tehisintellekt), mis võivad võimendada tööturul valitsevat ebavõrdsust. Elektrisektoris peaks tööhõive kasvama 2050. aastaks 25 %, ¹⁴⁵ sest elektrienergia osakaal tööstuses, transpordis ja muude teenuste sektoris suureneb.

¹⁴¹ Näiteks komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskuse teadusprojektis „The Future of Government 2030+“ uuriti muutuvaid võimusuhteid ühiskonnas ning uusi juhtimismudeleid ja osalisi. Selle projekti käigus uuriti kohalike omavalitsuste tugevamaid liite uut liiki poliitiliste institutsioonide kaudu (nagu linnapeade Euroopa Parlament) ja inimeste tugevamat kaasamist poliitika kujundamisse kodanike nõukogude kaudu. Tehti ka ettepanek suurema avaliku ja erasektori (eelkõige idufirmade kultuur) sünergia saavutamiseks <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/future-government-2030-policy-implications-and-recommendations>). Komisjon katsetab ka nn sõõrikumajandusega, mida katsetati edukalt linna tasandil Amsterdamis (<https://www.kateraworth.com/wp/wp-content/uploads/2020/04/20200416-AMS-portrait-EN-Spread-web-420x210mm.pdf>).

¹⁴² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=et&pubId=8219>, <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/clean-energy-technologies-coal-regions>

¹⁴³ Ökotööstus hõlmab selliste toodete tootmist ja teenuste osutamist, millega mõeldakse, ennetatakse, piiratakse, minimeeritakse või heastatakse keskkonnakahju, mis tekib veele, õhule ja pinnasele, ning probleeme, mis on seotud jäätmete, müra ja ökosüsteemidega.

¹⁴⁴ ILO juhtaruanne „World employment and social outlook 2018 ‘Greening with Jobs’“.

¹⁴⁵ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=et&pubId=8219>

ELi taastuvenienergia-sektoris peaks 2050. aastal olema 2,7 miljonit töökohta ehk 1,3 % ELi töökohtadest¹⁴⁶.

Tulemuslik roheline ümberõpe, eelkõige integreeritud keskkonna ja teenuste puhul, võib kaitsta keskklassi töökohti. Sama kehtib ka taastamise, korduskasutamise, parandamise ja ringlusse võtmise puhul. Energiatootmine ja energiamahukad sektorid (teras, tsement, autotootmine, masinad ja kemikaalid) peavad ülemineku raames võtma kasutusele uued tootmisprotsessid, mis eeldab samuti uusi oskusi.

Tulevikusuundade strateegiline analüüs võib aidata kaasaval viisil uurida tegureid, mis mõjutavad muutusi ning individuaalset ja kollektiivset käitumist, ning tulevikueeldusi.

Otsemalt võib see aidata mõista tööturu tulevase struktuurimuutusi, mis kaasnevad kliimanetraalsele ühiskonnale üleminekul 2050. aastaks. See aitab juhtida nende inimeste ümberõpet, kes on COVID-19 kriisi ajal töö kaotanud või kaotavad tõenäoliselt oma töö kiirenenud tehnoloogiliste muutuste ja automatiseerimise tõttu. Peale selle aitab tulevikusuundade analüüs anda ülevaate uuendustest, sealhulgas kujunemisjärgus tehnoloogiast, mis võib rohepöört kas kiirendada või takistada. Euroopa roheline kokkulepe ja õiglane üleminek eeldavad kogu ühiskonna aktiivset ja koordineeritud osalemist.

3.4. Digimõõde

Digitoimetulekuvõime eesmärk on tagada, et see, kuidas me praegusel digiajastul elame, töötame, õpime, suhtleme ja mõtleme, säilitab ja edendab inimvääriskust, vabadust, võrdõiglikkust, turvalisust, demokraatiat ning muid Euroopa põhiõigusi ja -väärtusi. See on üha olulisem, sest hüperühendus kiireneb tänu füüsilisele ja digitaalsele integratsioonile, asjade internetile, aruka kodu tehnoloogiale, suurandmete kasutamisele, liit- ja virtuaalreaalsusele, masinõppele ja muudele üha võimekamatele tehisintellekti tehnoloogiatele. Digitehnoloogia hägustab vahetegemist füüsilise ja virtuaalmaailma vahel, samuti inimeste, masinate ja looduse vahel, millel on nii meie endi kui ka poliitika seisukohast kaugemaleulatuvad tagajärjed¹⁴⁷. Just digitehnoloogia on aidanud meie majandusel ja ühiskonnal pandeemia ajal toimida.

Suutlikkus

Euroopal on tehnoloogilise ja ühiskondliku innovatsiooni ning koostöö alal pikk ja edukas ajalugu. EL on tugevam, kui ta teeb koostööd liikmesriikidega, kaasates piirkondi ja omavalitsusi, akadeemilisi ringkondi, kodanikuühiskonda, finantseerimisasutusi, ettevõtteid ja sotsiaalseid ettevõtteid. Seda suutlikkust on kinnitanud hiljutised kokkulepped sellistes valdkondades nagu kõrgjõudlusega andmetöötlus¹⁴⁸ ja mikroelektronika¹⁴⁹. Selle protsessi

¹⁴⁶ https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2020/Feb/IRENA_Transition_jobs_2020.pdf

¹⁴⁷ Veebimanifest (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/sites/digital-agenda/files/Manifesto.pdf>).

¹⁴⁸ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/eurohpc-joint-undertaking>, <https://eurohpc-ju.europa.eu/>.

¹⁴⁹ <https://www.ipcei-me.eu/>, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/ecsel>.

toetamiseks tuleb tingimata jätkata kogu Euroopa haldus- ja õigusasutuste digiülemineku edendamist¹⁵⁰.

Euroopal on ainulaadne suutlikkus kujundada eraelu puutumatust ja andmevooge käsitlevaid rahvusvahelisi standardeid. Euroopa isikuandmete kaitse üldmäärusega kehtestati andmekaitseenormid kõigile ettevõtjatele ja osalejatele, kes töötlevad ELis üksikisikute andmeid, pakkudes inimestele suuremat kontrolli oma isikuandmete üle ja tuues ettevõtjatele võrdsete tingimuste loomisega kasu¹⁵¹. ELi rolli digivaldkonna seadusandjana tugevdab koostöö ELi mittekuuluvate riikidega, kes võtavad praegu vastu või ajakohastavad andmekaitsealaseid õigusakte. India on järginud ELi isikuandmete kaitse üldmääruse eeskju ja koostanud isikuandmete kaitse seaduse eelnõu¹⁵². Samas suunas on läinud ka California tarbijate privaatsuse seadus¹⁵³. Euroopa peab nüüd jätkama liitude loomist ning oma regulatiivse võimu suurendamist ja struktuurilise tõhustamise, diplomaatia ja rahastamise toetamise maksimeerimist, et edendada Euroopa digimudelit¹⁵⁴.

Haavatavus

Riiklike ja valitsusväliste osalejate oskuslikud hübriidrännakud ohustavad meie küberturvalisust ja demokraatiat. ELi haavatavust on ära kasutatud küberrännakute ja küberkuritegevuse kombinatsiooni kaudu, mis on kahjustanud elutähtsat taristut¹⁵⁵. Märkimisväärselt on suurenenud superarvutite ning tervishoiu- ja finantssüsteemide¹⁵⁶ vastu suunatud küberrännakute arv, muu hulgas on häkitud meditsiiniorganisatsioonide ja ravimifirmade tundlikke uuringuandmeid¹⁵⁷. IKTga seotud ohte peetakse ka valimisprotsesside ja ELi finantssüsteemi süsteemse riski peamiseks allikaks¹⁵⁸. Kõik see viitab asümmeetrilise virtuaalse kuritegevuse muret tekitavale kasvule¹⁵⁹. Küberkuritegevus, näiteks laste seksuaalset kuritarvitamist kujutava materjali levitamine internetis, on samuti saavutanud enneolematu taseme¹⁶⁰.

Kiiresti kasvav USA ja Hiina tehnoloogiline vastasseis häirib ülemaailmseid digitaalseid tarneahelaid. Sellel on otsene mõju ühtsele turule ja see suurendab vajadust, et EL järgiks oma tehnoloogilise suveräänsuse tegevuskava ja tugevdaks oma keskset digisuutlikkust.

Digilõhe linna- ja maapiirkondade vahel tekitab muret. 2019. aastal suurenes selliste järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkude katvus, mille allalaadimiskiirus on vähemalt 30 Mbit/s, 86 %-ni leibkondadest. Väga suure läbilaskevõimega püsivõrgud, mis suudavad tagada vähemalt gigabitiühenduse, olid kättesaadavad 44 %-le leibkondadest.

¹⁵⁰ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf.

¹⁵¹ https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection_en.

¹⁵² <https://hbr.org/2019/12/how-india-plans-to-protect-consumer-data>.

¹⁵³ EIT aruanne „European Digital Infrastructure and Data Sovereignty“ (<https://www.eitdigital.eu/fileadmin/files/2020/publications/data-sovereignty/EIT-Digital-Data-Sovereignty-Summary-Report.pdf>).

¹⁵⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_273.

¹⁵⁵ Elutähtsad taristud on hädavajalikud eluliselt tähtsate ühiskondlike funktsioonide, nagu tervishoiu, turvalisuse, julgeoleku ning majandusliku ja sotsiaalse heaolu jaoks ning nende kahjustada saamisel või hävimisel on oluline mõju (nõukogu direktiiv 2008/114/EÜ).

¹⁵⁶ <https://www2.deloitte.com/ng/en/pages/risk/articles/covid-19-impact-cybersecurity.html>.

¹⁵⁷ Craglia, M. *et al.*, 2020 „Artificial Intelligence and Digital Transformation: early lessons from the COVID-19 crisis“. Teadusuuringute Ühiskeskuse teadus- ja poliitikaaruanne, JRC121305.

¹⁵⁸ https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report200219_systemiccyberrisk~101a09685e.en.pdf.

¹⁵⁹ Megatend „muutuv julgeolekuraamistik“ (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/changing-security-paradigm_en) on kiirenemas.

¹⁶⁰ COM(2020) 605 final – Teatis ELi julgeolekuliidu strateegia kohta; COM(2020) 607 final – ELi strateegia, mis käsitleb tulemuslikumat võitlust laste seksuaalse väärkohtlemise vastu.

Maapiirkondades oli järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrkude katvus 2019. aastal siiski vaid 59 % ning väga suure läbilaskevõimega võrgud on kättesaadavad vaid 20 %-le leibkondadest. See kinnitab, et digilõhe ületamiseks on maapiirkondadesse vaja teha rohkem investeeringuid. Digivõimekuse arendamine maapiirkondades suurendab märkimisväärselt nende atraktiivsust.

Kriisi tõi esile valmisoleku puudumise andmemajanduses. Puudu oli peaaegu igat liiki andmetest, millele rajada mudeleid (nt tööhõive, tarbijate usalduse ja tootmisandmed), ning andmete koostamisel esines viivitusi¹⁶¹. Puudusid andmed sellise olulise varustuse nagu isikukaitsevahendite varude, nende tootmise võimsuse ja nõudluse kohta¹⁶² ning COVID-19 nakkuse juhtumeid käsitlevaid andmeid koguti Euroopas erinevalt. See näitas, et meil on endiselt vaja märkimisväärselt täiustada andmete kogumist ja haldamist majandusliku ja ühiskondliku kasu eesmärgil. See omakorda eeldab andmete kasutamist reguleeriva Euroopa lähenemisviisi väljatöötamist, muu hulgas selleks, et vältida andmemonopolide teket¹⁶³.

Digitehnoloogia ja sellega seotud ärimudelid, sealhulgas tehisintellekt ja platvormimajandus, mõjutavad tööturгу. Kuigi tehisintellekti ja robotika arengust põhjustatud töökohtade võimaliku kasutuks muutumise ja uute töökohtade loomise vastastikune mõju on endiselt ebaselge,¹⁶⁴ on ilmne, et need ja muud digitehnoloogiad¹⁶⁵ ning nendega seotud ärimudelid muudavad meie töömeetodeid. See mõjutab selliseid küsimusi nagu tervishoid, töö- ja eraelu tasakaal ja tööhutus¹⁶⁶. Väga suur nõudlus oskuste järele on selliste arenevate tehnoloogiate vallas nagu tehisintellekt, kõrgjõudlusega andmetöötlus ja kogu ühiskonda hõlmav küberturvalisus¹⁶⁷. Kuna pakkumine jääb turunõudlusest maha, siis see probleem üha kasvab. Valmisoleku ja teadlikkuse tase ELis on samuti ebaühtlane.

Võimalused

COVID-19 pandeemia on kiirendanud hüperühendatust¹⁶⁸. See annab võimaluse õppida reaalses saadud kogemusest ning saavutada tulevikus tasakaal füüsilise ja digitaalse suhtluse vahel, mis vastab üldsuse ootustele. COVID-19 kriisi ajal läks rohkem kui kolmandik ELi tööjõust ajutiselt üle kaugtööle¹⁶⁹. Ühenduvus suurenes kõigis valdkondades¹⁷⁰ ja internetiliikluse märkimisväärne kasv (kogu maailmas hinnanguliselt 10–30 %)¹⁷¹ jäi püsima

¹⁶¹ <https://www2.deloitte.com/be/en/pages/strategy-operations/articles/covid-19-and-data-economy.html>.

¹⁶² Komisjon asutas terviseseadmete teabevõrgustiku, et tegeleda turutõrgetega ja hõlbustada tarnete kättesaadavust pandeemia ajal (https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/emergency-support-instrument/covid-19-clearing-house-medical-equipment_en).

¹⁶³ Duch-Brown, Martens and Mueller-Langer, 2017 „The economics of ownership, access and trade in digital data“, JRC Working Papers on Digital Economy 2017-01, Teadusuuringute Ühiskeskus (<https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/jrc104756.pdf>); Crémer, J., Y-A de Montjoye and H. Schweitzer, 2019 „Competition policy for the digital era“, volinik Vestageri aruanne, Euroopa Komisjon.

¹⁶⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/future-work-work-future>.

¹⁶⁵ Ülemaaimne kvantitehnoloogia võidujooksus jääb Euroopa investeeringute tase endiselt teistele peamistele ülemaailmsetele osalistele alla.

¹⁶⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/eg/eg_future-of-work_opinion_122018.pdf;

<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-impact-digital-transformation-eu-labour-markets>.

¹⁶⁷ Nai Fovino I, et al. (eds), 2020 „Cybersecurity, our digital anchor“, Teadusuuringute Ühiskeskuse teadus- ja poliitikaaruanne (<https://ec.europa.eu/jrc/en/facts4eu/future/cybersecurity-our-digital-anchor>).

¹⁶⁸ Megatrend „kiirenevad tehnilised muutused ja hüperühendatus“ (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/accelerating-technological-change-hyperconnectivity_en) on kiirenenud.

¹⁶⁹ https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20058en.pdf.

¹⁷⁰ Netflix kahekordistas kogu maailmas tasulisi tellimusi ning sai 2020. aasta kolme esimese kuuga 15,7 miljonit uut (prognooside kohaselt ajutist) tellijat (https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/247652/1/MAY-2020_-_N%C2%BA4.pdf).

¹⁷¹ <https://www.forbes.com/sites/markbeech/2020/03/25/covid-19-pushes-up-internet-use-70-streaming-more-than-12-first-figures-reveal/#4ba355cd3104>.

isegi siis, kui riigid leevendasid liikumispiranguid. Maailmas kogutud andmete kogumaht kasvab 2025. aastaks hinnanguliselt ligikaudu 175 miljardi terabaidini.

Digitehnoloogia võib aidata kaasa tervishoiu edasisele arengule. Tehisintellekt ja kõrgjõudlusega andmetöötlus võivad aidata kiirendada ravi, vaktsiinide ja diagnostika väljatöötamist, prognoosida haiguste levikut ja kavandada meditsiiniressursside jaotamist¹⁷². Selliseid uuendusi võiks kasutada ka individuaalsete terviseriskide analüüsimiseks ennetavas meditsiinis. Tehisintellekti laiem kasutuselevõtt pakub võimalusi suurendada kaitset küberrünnakute, eelkõige elutähtsa taristu, näiteks haiglate vastu suunatud rünnakute eest.

Digitehnoloogia võimaldas teatavat järjepidevust koolituses ja hariduses, kui koolid olid kriisi ajal suletud. Õige kasutamise korral võib digitehnoloogia suurendada meie haridus- ja koolitussüsteemide tulemuslikkust, tõhusust ja kaasavust. Väga oluline on tugevdada haridus- ja koolitussüsteemide digivõimekust ning ületada seadmete ja ühendatusega seotud digilõhed.

ELi andmestrategia rakendamise seotud probleemide lahendamine avab Euroopale laialdasi võimalusi. Need hõlmavad ELi andmekaitsemudeli edendamist, võimalust parandada andmete kättesaadavust, taaskasutamist, koostalitlusvõimet ja haldust ning suutlikkust vältida sobimatut andmetaristut ja tugineda asjakohastele vahenditele, mis võimaldavad üksikisikutel oma õigusi kasutada.

Avatud strateegiline autonoomia on Euroopa digimajanduse arengu võti. 5G-ühendus koos asjade internetiga võib edendada teenuste (nt energia, transport, pangandus ja tervishoid) ja protsesside digiteerimist, vähendada kulusid ja suurendada tõhusust. Pilvetaristu loomine oleks esimene samm Euroopas loodud andmete maksimaalse ärakasutamise suunas¹⁷³. Kooskõlastatud seadusandlik ja rahaline toetus ühtse Euroopa andmeruumi kasutuselevõtul põhineva andmete ühtse turu loomisele tagab parema juurdepääsu andmetele ning toob kasu üldsusele ja edendab Euroopa andmepõhist majandust¹⁷⁴.

Digitehnoloogia võib aidata kaasa majanduse keskkonnasäästlikumaks muutmisele. Tänu ringmajandusele ülemineku võimaldamisele võib see optimeerida kommunalteenuste, liikuvuse ja transpordi toimimist ning tooteid, tööstusprotsesse, hooneid ja muid varasid ning seeläbi säästa energiat, vähendada saastet ja suurendada ressursitõhusust. Samuti parandab see keskkonna- ja riskijuhtimist, rakendades äärmuslike ilmastikuolude korral varajase hoiatamise süsteeme, mis põhinevad näiteks Maa seire andmetel ja suurandmete tehnoloogiatel. Siiski tuleb tähelepanu pöörata andmetehnoloogia energiatarbimisele ja digiseadmete lühikesele elueale, mis muudab elektroonikaromud, sealhulgas kriitilise tähtsusega tooraine, kõige kiiremini kasvavaks jäätmekategooriaks¹⁷⁵. Serv-¹⁷⁶ ja

¹⁷² Näiteks kasutab ELi rahastatav konsortsium Exscalate 4CoV üht maailma võimsamat kõrgjõudlusega andmetöötlusplatvormi, et uurida teadaolevate molekulide võimalikku mõju koroonaviiruse genoomi struktuurile.

¹⁷³ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Degree_of_dependence_on_cloud_computing_by_economic_activity_EU-28_2018_\(%25_of_enterprises_using_the_cloud\).png&oldid=415896](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Degree_of_dependence_on_cloud_computing_by_economic_activity_EU-28_2018_(%25_of_enterprises_using_the_cloud).png&oldid=415896).

¹⁷⁴ COM(2017)9 final. „Euroopa andmepõhise majanduse rajamine“.

¹⁷⁵ Näiteks 2019. aastal tekitati kõige rohkem elektri- ja elektroonikaromusid Põhja-Euroopas: 22,4 kg inimese kohta. Ida-Euroopas oli see arv poole väiksem. Euroopas oli 2019. aastal kõrgeim ringlussevõtu määr – 42 % –, Aasia oli 12 %-ga teisel kohal.

(<https://www.theguardian.com/environment/2020/jul/02/10bn-precious-metals-dumped-each-year-electronic-waste-un-toxic-e-waste-polluting>).

udutöötuse¹⁷⁷ mõjul on toimumas üleminek detsentraliseeritud andmesüsteemidele ning üha enam võetakse kasutusele uue põlvkonna mobiiltehnoloogiat (nt 5G ja tulevikus 6G) ja väikese energiatarbega protsessoreid. Need võivad piirata digitehnoloogia energiatarbimise kasvu, töödeldes andmeid asjade internetiga seotud rakenduste abil kasutajatele lähemal ja vähendades võrgu latentsusaega.

Tulevikusuundade strateegiline analüüs võiks edendada digitehnoloogia inimkesket kujundamist ja omaksvõtmist ning selle tõhusust üldise kestlikkuse suurendamisel.

Selle raames tuleks ka prognoosida, kuidas võiksid areneda tehnoloogiad ja kuidas kasutada ära olemasolevaid ja tulevase võimalusi. Samuti tuleks uurida, kuidas mõjutab digitehnoloogia kõiki eluvaldkondi ja toob kaasa uusi väljakutseid, nagu järjest suureneva teabevoovaldamine ja toimetulek kunstlike tähelepanu stimuleerijatega. See võib aidata kindlaks teha viise, kuidas EL saab kujundada digivaldkonna ülemaailmseid standardeid ja norme, mis toovad inimestele ja ettevõtetele kasu ning muudavad samal ajal majandust keskkonnasäästlikumaks. Selleks et austada põhiõigusi ja ELi väärtusi ning tekitada kodanikes tehisintellekti tehnoloogiate kasutuselevõtuks vajalik usaldus, on vaja tehisintellekti käsitlevat horisontaalset raamistikku. Tulevikuanalüüside ja prognooside abil on võimalik välja selgitada, kuidas digitehnoloogia võimaldaks valitsustel paremini tagada üldist juurdepääsu kvaliteetsetele põhiteenustele ning kuidas muuta institutsioonid täielikult vastutavaks. Analüüsida võiks ka seda, kuidas võtta kasutusele turvalised digitaristud (kiired võrgud, sealhulgas tulevased 6G-, pilv- ja andmevõrgud), et vältida digilõhet piirkondade ja üksikisikute vahel.

Tekstikast 3.4. JUHTUURING: roheline IKT

Kas ELi rohe- ja digieesmärgid täiendavad alati üksteist? Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võib õhutada mittedäästlikku tarbimist, kuid õiges poliitikaraamistikus annab see eelduse vähendada energiatarbimist ning optimeerida ressurside, toodete ja varade kasutust. Digitehnoloogiad võivad aidata vähendada üleilmseid heitkoguseid kuni 15 % tänu uuenduslikele lahendustele sellistes valdkondades nagu energeetika, tootmine, põllumajandus ja maakasutus, hooned, teenused, transport ja liikluskorraldus¹⁷⁸. Näiteks ühe gigabaidi andmete edastamiseks ja salvestamiseks internetis kasutatakse 3,1 kWh – 7 kWh, mitte 0,000005 kWh, nagu see maksaks kohaliku serverisse salvestamisel¹⁷⁹. Selleks tuleb luua koostalitlusvõimelised Euroopa pilv- ja servtöötuse taristud, mis võimaldavad rakendada Euroopas laiaulatuslikke digilahendusi, tagades samal ajal ELi tehnoloogilise suveräänsuse.

Siiski võib digiteerimine avaldada elektroonikaseadmete suurema tootmise, kasutamise ja kõrvaldamise tõttu ning andmekeskustele tuginemise kaudu keskkonnale, kliimale ja inimeste tervisele ka negatiivset mõju¹⁸⁰. Näiteks *bitcoin*'ide kaevandamisega seonduv energiatarbimine

¹⁷⁶ See toob töötlemise andmeallika lähedale ja andmeid ei ole vaja saata kaugpilve või muusse tsentraliseeritud süsteemi. Kui andmete tsentraliseeritud allikatesse saatmisega seotud vahemaa ja aeg kaovad, võib see parandada andmeedastuse kiirust ning servaseadmete ja -rakenduste toimimist.

¹⁷⁷ See on standard, mis määrab kindlaks, kuidas servtöötus peaks toimima, ning hõlbustab andmete töötlemist ja salvestamist ning lõppseadmete ja pilvandmetöötuse andmekeskuse vaheliste võrguteenuste toimimist. Andmekeskustes kasutatakse udutöötlust sageli servtöötuse alusena.

¹⁷⁸ <https://exponentialroadmap.org/wp-content/uploads/2018/09/Exponential-Climate-Action-Roadmap-September-2018.pdf>.

¹⁷⁹ <https://medium.com/stanford-magazine/carbon-and-the-cloud-d6f481b79dfe>.

¹⁸⁰ The EU Environmental Foresight System (FORENV) cycle: Emerging issues at the environment-social interface.

moodustab hinnanguliselt 0,3 % ülemaailmsest energiatarbimisest. Kuigi võib tunduda, et seda polegi palju, on 68,11 TWh aastas rohkem kui Austria (64,60 TWh) ja Tšehhi Vabariigi (62,34 TWh) aastatarbimine¹⁸¹.

Materjalitõhusus on oluline probleem, millega tuleb tegeleda. Igal aastal ladestatakse kasvavatele elektroonikajäätmete mägedele 10 miljardi dollari väärtuses kulda, platinat ja muid väärismetalle. Digitehnoloogia materjalitõhususel võib olla veelgi suurem keskkonnamõju kui energiatõhususel.

Andmetöötuse energiatarbimine kasvab kiirusega, mis ei ole kestlik. Traadita tehnoloogiatega uuemad põlvkonnad tarbivad vähem energiat kui varasemad (nt 5G-antennid tarbivad vähem energiat kui 4G-antennid¹⁸²). Kuid asjaolu, et 5G toob kaasa tihedamad võrgud ja et 5G kaudu ühendatud seadmete (nt ühendatud ja autonoomsed sõidukid) arv suureneb järsult,¹⁸³ võib kaasa tuua energiatarbimise üldise kasvu (vähemalt esimese kasutuselevõtuperioodi jooksul). Tehnoloogiassektori hinnanguline ülemaailmne jalajälg 2020. aastal on võrreldav lennundussektori omaga¹⁸⁴.

See rõhutab kasvavat vajadust jätkata tööd IKT valdkonna keskkonnasäästlikumaks muutmiseks. Seetõttu on vaja täiendavalt otsida võimalusi Euroopa digitehnoloogia ja -taristu kasvava energia- ja materjalikulu kiireks tagasipööramiseks, tagades samal ajal, et need on kättesaadavad kliimameetmete, tervishoiu, kestlikkuse ja toimetulekuvõime edendamise jaoks vajalike rakenduste jaoks.

IKT valdkonna keskkonnasäästlikumaks muutmine peaks toimuma ringmajanduse raames, sealhulgas kasutades kohalikku materjali ja luues digitaalseid ökosüsteeme, mis võimaldavad rakendada uuenduslikke ärimudeleid ja tootedisaini.

4. TULEVIKUSUUNDADE STRATEEGILISE ANALÜÜSI TEGEVUSKAVA

4.1 Toimetulekuvõime seire

Kuna toimetulekuvõimest saab ELi poliitikakujundamise uus kandev element, on vaja nõuetekohaseid seirevahendeid. Käesolevas teatises soovatakse luua liikmesriikide ja olulisemate sidusrühmadega peetavate ettevalmistavate arutelude alusel *toimetulekuvõime tulemustabelid*. Teatises on esitatud nende prototüübid. Prototüüpide eesmärk on tuua üksikasjalikuma analüüsi eesmärgil esile ELi ja liikmesriikide haavatavust ja toimetulekuvõimet. Neid tulemustabeleid tuleb täiustada, tuginedes olemasolevatele kontseptsioonidele ja kollektiivsele intellektile. Tulemustabelite näitajate loetelu on dünaamiline ja koostatud liikmesriikide ja peamiste sidusrühmade osalusel ning nendes tuginetakse liikmesriikide vahel ja ajalisel perspektiivis võrreldavatele kvaliteetsetele andmetele.

¹⁸¹ Cambridge Bitcoin Electricity Consumption Index (<https://www.cbeci.org>).

¹⁸² <https://www.ericsson.com/en/blog/2019/9/energy-consumption-5g-nr>; <https://hellofuture.orange.com/en/5g-energy-efficiency-by-design/>.

¹⁸³ AI Now Institute (https://ainowinstitute.org/AI_Now_2019_Report.pdf).

¹⁸⁴ Andmekeskused moodustavad sellest jalajäljest 45 % (võrreldes 33 %-ga 2010. aastal) ja võrgutaristu 24 %. Vt Belkhir ja Elmehri, 2018 „AI and Climate Change: How they're connected, and what we can do about it“ (<https://medium.com/@AINowInstitute/ai-and-climate-change-how-theyre-connected-and-what-we-can-do-about-it-6aa8d0f5b32c>).

Toimetulekuvõime tulemustabelid täiendavad muid seirevahendeid ja annavad neile lisaväärtust. Tabelid põhinevad olemasolevatel valdkondlikel näitajatel ja seirevahenditel, nagu sotsiaalvaldkonna tulemustabel ja seirearuanne ELis kestliku arengu eesmärkide saavutamisel tehtud edusammude kohta¹⁸⁵. Tulemustabelid annavad selget lisaväärtust järgmistel põhjustel: i) need põhinevad tulevikusuundade strateegilisel analüüsil, mis aitab kindlaks teha esilekerkivaid probleeme ja väljakutseid ning pakkuda haavatavuse ja toimetulekuvõime hindamiseks välja uusi tulevikku suunatud näitajaid; ii) kuigi olemasolevate vahendite eesmärk on hinnata edusamme ELis ja liikmesriikides, näiteks üleminekute käigus või konkreetses valdkondlikus tegevuspoliitikas, hinnatakse tulemustabeliga toimetulekuvõimet, st *suutlikkust* teha edusamme ja saavutada poliitikaeesmärke; iii) kuigi paljud olemasolevad vahendid kipuvad olema valdkondlikud või keskenduma üksikutele teemadele või poliitikavaldkondadele, käsitletakse tulemustabelites toimetulekuvõime eri mõõtmeid ja nende omavahelisi seoseid, mis võimaldab saada tervikliku ülevaate.

4.1.1 Toimetulekuvõime tulemustabeli prototüübid

Käesolevas teatises tehakse ettepanek töötada välja tulemustabelite prototüübid toimetulekuvõime sotsiaalse ja majandusliku, geopoliitilise, rohe- ja digimõõtme kirjeldamiseks. Allpool on näitena esitatud esialgsed ja veel viimistlemata näitajad, mis käsitlevad ELi ja liikmesriikide *haavatavust* ja *toimetulekuvõimet* ning põhinevad avalikult kättesaadavatel andmetel¹⁸⁶. **Prototüübid annavad ettekujutuse, kuidas sellised tulemustabelid välja näevad.** Iga muutuja puhul näitab kolmevärviline skaala riikide suhtelist olukorda viimasel aastal, mille kohta andmed on kättesaadavad, võrrelduna alates 2007. aastast kättesaadavate andmete koondväärtustega¹⁸⁷. Värvide määramisel võetakse aluseks kaugus jaotuse keskvärtusest¹⁸⁸.

Näitliku sotsiaal-majandusliku toimetulekuvõime tulemustabeli prototüübis käsitletakse COVID-19 kriisiga seotud sotsiaalseid, majanduslikke ja tervishoiuküsimusi. Joonis 4.1¹⁸⁹ annab ülevaate ELi ja liikmesriikide suhtelisest haavatavusest ja toimetulekuvõimest ning ühistest mustritest. Näiteks on esialgses tabelis elanikkonna vananemine ja suurenev reisimine kriisieelsel perioodil ühised haavatavused.

¹⁸⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-02-20-202>.

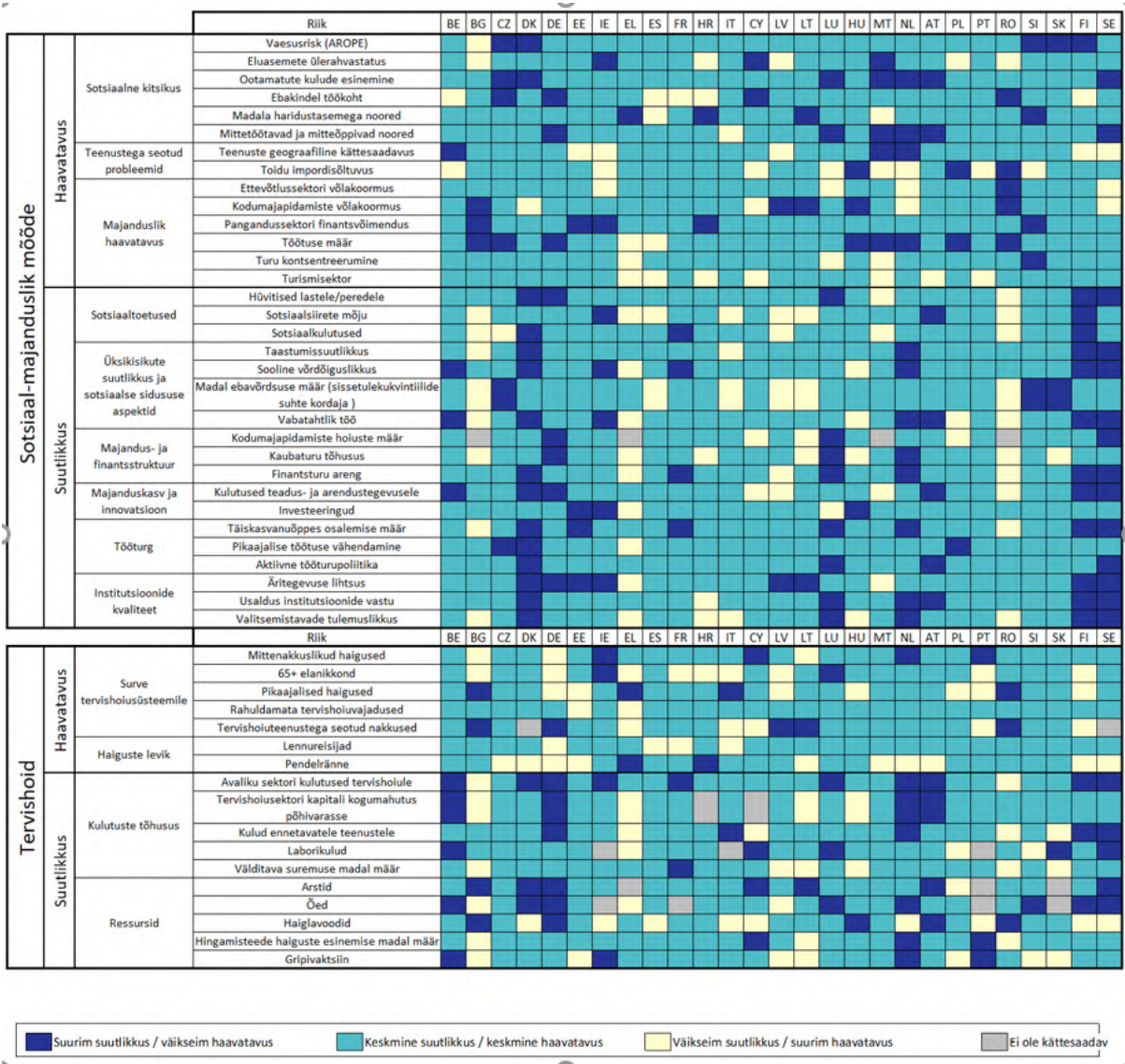
¹⁸⁶ Näitajate täielik loetelu, vastavad määratlused ja allikad on kättesaadavad järgmistest komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskuse 9. septembri 2020. aasta tehnilistes dokumentides: (i) Prototype dashboard for monitoring the social and economic dimension of resilience, JRC121729; (ii) Prototype dashboards for monitoring the geopolitical, green, and digital dimensions of resilience, JRC121633.

¹⁸⁷ Andmete kättesaadavus võib riigiti aastast aastasse erineda ja pikemate andmeridadega riigid on jaotuses nähtavamad. Kui teatava muutuja kohta puuduvad perioodi alguses andmed, siis viitab 2007.–2019. aasta jaotus automaatselt uusimatele kättesaadavatele väärtustele. Kui muutujad on kättesaadavad ainult ühe aasta kohta, hinnatakse ainult selle aasta suhtelist tulemuslikkust.

¹⁸⁸ Iga näitaja puhul arvutatakse riikide ja aastate koondjaotuse keskmine ja standardhälve. Kollane/sinine tähistab riike, kus viimasel kättesaadavate andmetega aastal on vähemalt üks standardhälve keskmisest halvem/parem. Helesinine tähistab keskmist vahemikku.

¹⁸⁹ Allikate hulka kuuluvad Eurostat ja Euroopa Komisjon, samuti Teadusuuringute Ühiskeskuse territoriaalne platvorm LUISA, Euroopa Soolise Võrdõiguse Instituut, Maailma Majandusfoorumi ülemaailmse konkurentsivõime indeks, Maailmapank, Euroopa elukvaliteedi uuring, Eurobaromeeter ja teadusuuringud (<https://www.eurosurveillance.org/content/10.2807/1560-7917.ES.2018.23.46.1800516>).

Joonis 4.1. COVID-19 kriisiga seotud sotsiaalse ja majandusliku toimetulekuvõime tulemustabeli prototüüp

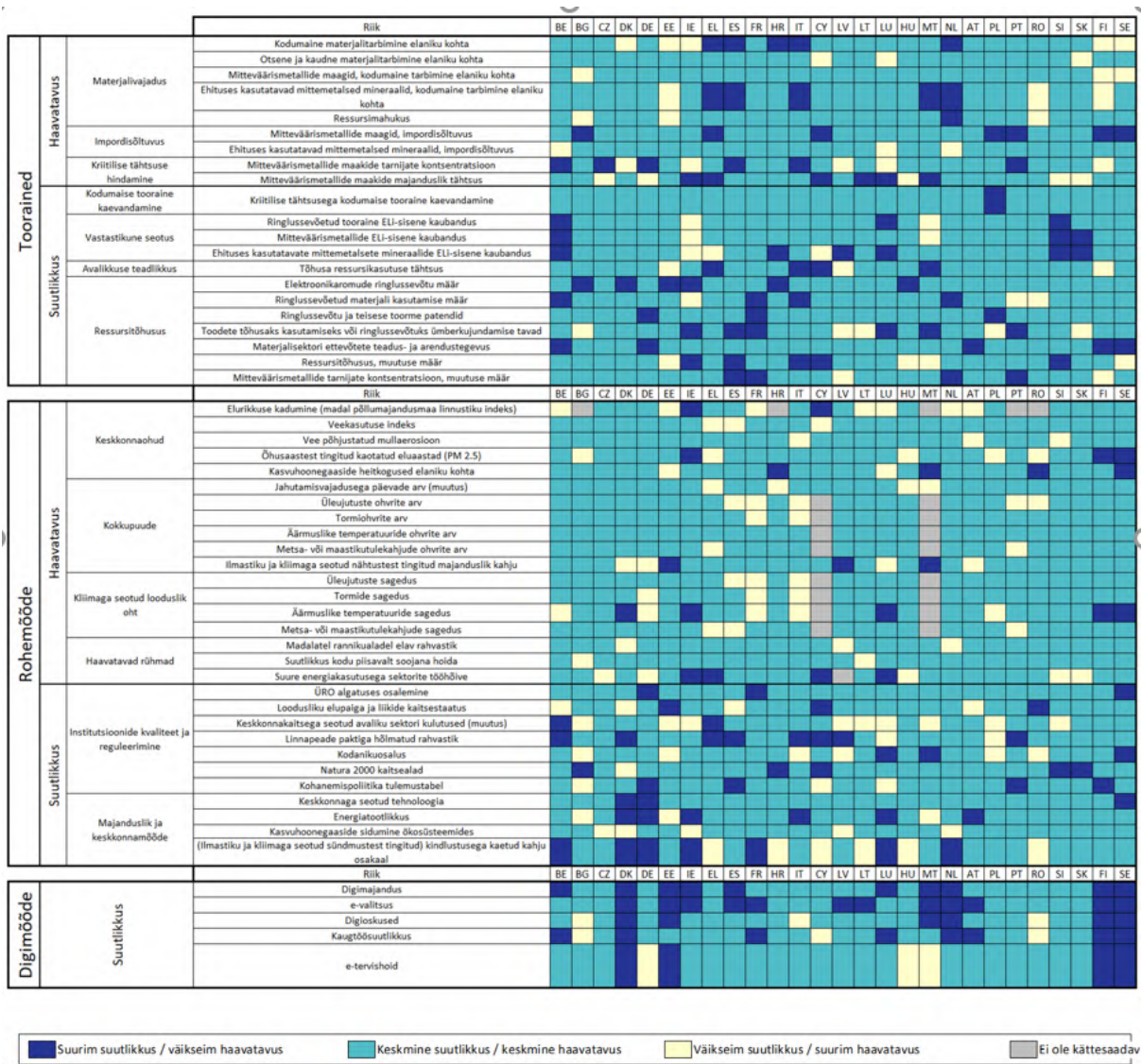

Näitlik geopoliitilise toimetulekuvõime tulemustabeli prototüüp keskendub toorainetele. Kindel toorainega varustatus on toimetulekuvõimelise majanduse eeltingimus. Koostatud on **joonise 4.2**¹⁹⁰ ülemises jaotises esitatud tulemustabeli prototüüp, mis kirjeldab liikmesriikide suhtelist haavatavust ja toimetulekuvõimet seoses toorainetega varustamisega. Praeguses etapis ei ole selles prototüübis võimalik kajastada konkreetsete liikmesriikide majandusstruktuuri, mis on märkimisväärne puudujääk. Sellest hoolimata näitab tulemustabel näiteks, et paljudes riikides on olukord seoses mitteväärismetallide impordisõltuvusega suhteliselt hea, kuid ehituses kasutatavate mittemetalsete mineraalide impordisõltuvuse puhul

¹⁹⁰ Lähtepunktiks on 2018. aasta toorainete tulemustabel (https://ec.europa.eu/growth/content/raw-materials-scoreboard-2018_en) ja kriitilise tähtsuse hindamise meetodika (Blengini *et al.*, 2017 (<https://doi.org/10.2760/73303>)). Allikate hulka kuuluvad komisjon, maailma kaevandusandmebaas, British Geological Survey' maailma mineraalide tootmise andmebaas ja US Geological Survey' statistika.

pigem mitte¹⁹¹. Suutlikkuse vallas on paljude riikide tugevaks küljeks materjalisektoris innovatsioonile tehtavad kulutused.

Joonis 4.2. Geopoliitilise, rohe- ja digitoimetulekuvõime tulemustabeli prototüüp

Näitlik roheoimetulekuvõime tulemustabeli prototüüp keskendub kliimamuutustele ja keskkonnale. See on esitatud **joonise 4.2** keskmises jaotises¹⁹². Sellised näitajad nagu linnapeade paktiga hõlmatud elanikkonna osakaal ja Natura 2000 kaitsealade suurus annavad paljude riikide puhul suhteliselt positiivse pildi. Seevastu veekasutust, elurikkuse kadumist, kasvuhoonegaaside sidumist ökosüsteemides, avaliku sektori kulutusi keskkonnakaitsele ning üleujutuste, tormide ja metsapõlengute sagedust ja nendega seotud surmajuhtumeid käsitletakse potentsiaalsete haavatavustena.

¹⁹¹ Absoluutarvudes on mitteväärismetallide sõltuvus impordist aga suurem kui mittemetalsed mineraalide puhul.

¹⁹² Lähtepunkt on ELi ülemaailmse kliimamuutuste liidu indeks (Miola *et al.*, 2015 (<https://doi.org/10.2788/516387>)), mida täiendavad muutujad, mis kirjeldavad liikmesriikide jõupingutusi ja saavutusi kliimamuutuste leevendamisel ja nendega kohanemisel. Andmeallikad on muu hulgas Maailmapank, ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon, Euroopa Keskkonnaamet, katastroofiepidemioloogia uurimiskeskuse hädaolukordade andmebaas (EM-DAT), erinevate teadusasutuste andmekogud, Eurobaromeeter ja Eurostat.

Digitoimetulekuvõime tulemustabelit võiks edasi arendada, alustades digimajanduse ja ühiskonna indeksist (DESI). Joonise 4.2 alumises jaotises on esitatud DESI digitoimetulekuvõime näitajate (nt e-valitsemine ja digioskused) kogum. Neid täiendatakse muude näitajatega, mille tähtsuse tõi esile COVID-19 kriis, näiteks kaugtöö ja e-tervishoid. Nende näitajate kohaselt tulevad paljud riigid hästi toime e-valitsuse ja üldise digimajanduse valdkonnas. Samal ajal annavad sellised aspektid nagu digioskused, kaugtöösuutlikkus ja e-tervishoiu teenuste kasutamine vastuolulisema pildi.

4.1.2 Edasine töö toimetulekuvõime seireks

Tulemustabelite prototüübid on näitlikud. Komisjon arendab koostöös liikmesriikide ja muude peamiste sidusrühmadega toimetulekuvõime tulemustabeleid edasi tulevikuperspektiivist lähtudes. Tulemustabelid põhinevad tulevikusuundade strateegilisel analüüsil, mis võib aidata kindlaks teha tekkivaid probleeme ja pakkuda välja uusi tulevikku suunatud näitajaid, et hinnata haavatavust või toimetulekuvõimet. Kuna toimetulekuvõimet tuleb aja jooksul suurendada, keskendutakse keskpikale ja pikaajalisele perspektiivile, et luua parimad tingimused tulevikusuundade analüüsile tugineva poliitika jaoks, mille eesmärk on leevendada haavatavust ja suurendada suutlikkust. Seejuures võetakse arvesse megatrendide ja eeldatavate riskide mõju. Näiteks laiendatakse sotsiaalse ja majandusliku toimetulekuvõime tulemustabelit tihedas kooskõlas sotsiaalvaldkonna tulemustabeliga nii, et see sisaldaks ka muid kui COVID-19ga seonduvaid aspekte. Laiemaid küsimusi, nagu kaubandus (sealhulgas väärtusahelad), julgeolek ja muud välispoliitika aspektid, nagu rahvusvaheline koostöö, võiks käsitleda terviklikumas geopoliitilise toimetulekuvõime tulemustabelis. Rohetoimetulekuvõime tulemustabelis võiks käsitleda ka muid teemasid peale kliimamuutustega seotud küsimuste, näiteks loodusvarade säilitamine, reostuse mõju, vee ja pinnase kvaliteet, ökosüsteemi teenuste roll ning keskkonnasäästlikule majandusele üleminekust tingitud töökohtade ümberjaotamine ja innovatsioon. Erilist tähelepanu pööratakse sellele, et tagada järjepidevus ja sidusus olemasolevate ELi seiresüsteemidega, mis on väljatöötamisel Euroopa rohelise kokkuleppe raames. Digitoimetulekuvõime tulemustabelit tuleks kasutada selleks, et teha kindlaks digitehnoloogia valdkonnad, kus ELi strateegiline autonoomia on ohus ja kuhu tuleks suunata investeeringuid. Lisaks võiks tulevikusuundade strateegilist analüüsi kasutada selleks, et kohandada näitajate loetelu nii, et see hõlmaks näiteks tulevikutehnoloogiatega (nt tehisintellekt¹⁹³) seotud vajalikke oskusi või haavatavusi, üha suurema automatiseerimise tõttu ohustatud töökohtade arvu või uusi töökohti, mida võiks luua eeldatav üleminek isikuteenuste kasutamisele.

Samuti võiks näha ette ELi tasandi koondnäitajad ja sünteetilise toimetulekuindeksi. Tuginedes toimetulekuvõime tulemustabelitele ning olemasolevatele teadmistele ja näitajatele, on sidusrühmadega tulevikus peetavate arutelude eesmärk töötada need näitajad välja ELi tasandil ja uurida sünteetilise toimetulekuindeksi kasutamise võimalikkust. Selle

¹⁹³ Peamine allikas on komisjoni talitus AI Watch (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/ai-watch_en), mis jälgib tehisintellekti tööstuslikku, tehnoloogilist ja teadussuutlikkust, kasutuselevõttu ja tehnilist arengut ning selle mõju majandusele ja ühiskonnale.

aluspõhimõtte oleks sarnane tulevase *ülemineku tulemuslikkuse indeksi* omaga¹⁹⁴. Vajalik eeltöö võiks toimuda osalusprotsessina. Kogu ELi hõlmav lähenemisviis koos indeksi võimaldatava kiirülevaatega täiendaks terviklikumat ülevaadet, mida pakuvad selle aluseks olevad toimetulekuvõime tulemustabelid.

Selline lai lähenemisviis toimetulekuvõime mõõtmisele ja seirele peaks aitama luua integreeritud lähenemisviisi inimeste heaolu mõõtmiseks. COVID-19 kriis on seadnud kahtluse alla meie prioriteetide järjestuse ja taaskäivitanud avaliku arutelu selle üle, kui olulised on sellised inimelu kvaliteedi ja kestlikkuse aspektid nagu haridus, sisetulek, töökohad ja tervis¹⁹⁵. Alates 2007. aasta Istanbuli deklaratsioonist sotsiaalarengu mõõtmise kohta ja Stiglitz-Sen-Fitoussi komisjoni 2009. aasta aruandest on rahvusvaheline üldsus olnud üksmeelel, et tuleb minna kaugemale tavapäraest majandusmeetmetest, nagu sisemajanduse koguprodukt (SKP), et muuta heaolu nii tänase kui ka homse põlvkonna poliitikaeesmärgiks^{196, 197}. SKP täiendamise algatuse tulemusena on loodud olulised rahvusvahelised mõõtmisraamistikud¹⁹⁸ ja riigid on teinud jõupingutusi, et töötada välja sarnased, mõnikord väga põhjalikud riiklike eesmärkide ja mõõtmiskavade süsteemid. Komisjon toetab seda paradigma muutust ja järgib samuti terviklikku lähenemisviisi, tunnistades sotsiaal-, majandus- ja keskkonnasüsteemide keerukat koostoimet, mis mõjutab toimetulekuvõimet, ning selle tähtsust heaolu ja kestlikkuse mõõtmise seisukohast¹⁹⁹.

4.2 Tulevikusuundade horisontaalse analüüsi meetmed, millega edendada tõhusat ELi üleminekupoliitikat

ELi poliitikaeesmärkide ja tegevuspõhimõtete koostoime ja nendevaheliste kompromisside dünaamilise ja tulevikku suunatud perspektiivi loomiseks rakendatakse tulevikusuundade strateegilist analüüsi, mille tulemuseks on ühtne strateegiline lähenemisviis. See võib anda asjakohase panuse järelevalve- ja juhtimisprotsessidesse, eelkõige multidistsiplinaarsetesse ja perioodilistesse protsessidesse, nagu Euroopa poolaasta ja kestliku arengu eesmärkide seire. Tulevikusuundade strateegiline analüüs toetab kõigi poliitikavaldkondade strateegiliste eesmärkide süsteemset mõistmist ning võimaldab seeläbi dünaamiliselt analüüsida, kuidas koostoime ja kompromissid poliitikavaldkondade vahel aja jooksul muutuvad. Tulevikusuundade strateegiline analüüs peaks aitama kontrollida ja tugevdada komisjoni seire-, prognoosimis- ja modelleerimisvõime sidusust. Praegu kasutatakse komisjonis eri poliitikaeesmärkide saavutamiseks erinevaid näitajaid ja

¹⁹⁴ Komisjon uurib võimalust mõõta kestlikule majandusele üleminekut tulemustabeli abil. Eurostati iga-aastaste seirearuannete põhjal annaks see tulemustabel rahvusvaheliselt võrreldava ülevaate kestlikkuse kõigist neljast mõõtmest (majanduslik, keskkonnanalane, sotsiaalne ja institutsiooniline mõõde), et soodustada kogu ELis ulatuslikku avalikku arutelu.

¹⁹⁵ Gadredy, J., Jany-Catrice, F., *et al.*, 2020 „Se libérer du PIB pour mesurer ce qui compte vraiment“, Le Monde.

¹⁹⁶ Vt esimene Stiglitz-Sen-Fitoussi aruanne (aastast 2009) (<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>); COM(2009) 433 final „SKP täiendamine: edu mõõtmine muutuv maailmas“; SWD(2013) 303 final „SKP täiendavate meetmete rakendamisel tehtud edusammud“; ja teise Stiglitz-Fitoussi-Durand aruande kaks osa (aastast 2018) (<https://doi.org/10.1787/9789264307292-en> ja <https://doi.org/10.1787/9789264307278-en>).

¹⁹⁷ 2007. aastal komisjoni, Euroopa Parlamendi, Rooma Klubi, OECD ja Maailma Looduse Fondi korraldatud kõrgetasemelisel konverentsil „SKP täiendamine“ keskenduti edusammude mõõtmiseks kõige asjakohasematele näitajatele ja sellele, kuidas neid kõige paremini otsustusprotsessi integreerida. Méda, D., 2020, Promouvoir de nouveaux indicateurs de richesse: 'histoire d'une cause inaboutie', Fondation maison des sciences de l'homme, Collège d'études mondiales; ja Durand, M. and Exton, C., 2019, 'Adopting a Well-Being Approach in Central Government: Policy Mechanisms and Practical Tools, Chapter 8 of the Global Happiness and Wellbeing Policy Report, OECD.

¹⁹⁸ Peamised näited on OECD parema elu indeks ning ÜRO kestliku arengu eesmärgid ja inimarengu indeks.

¹⁹⁹ De Smedt, M., Giovannini, E. and Radermacher, W.J., 2018, Chapter 9: „Measuring sustainability“, Stiglitz J.E., Fitoussi Jean-Paul, Durand Martine (Eds), 2018 „For Good Measure: Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP“, OECD Publishing, Paris, lk 241–276 (<https://doi.org/10.1787/9789264307278-11-en>).

tulemustabeleid. Komisjon toetub ka ekspertide prognoosidele ja mitmesugustele mudelitele. Olemasolevate seirevahendite läbivaatamine ja hindamine võimaldaks kindlaks teha, kus ja kuidas saaks sidusust parandada.

Tulevikusuundade strateegiline analüüs aitab toimetulekuvõimet suurendada. Käesolev teatis näitab, kuidas võib COVID-19 mõju megatrendidele anda uut hoogu Euroopa arenevale toimetulekuvõimele. Tööd selle tulevikku suunatud ülesandega kavatakse jätkata. Selleks teeb komisjon muu hulgas ettepaneku töötada välja ühised **võrdlusstenaariumid**, mis loovad tugeva tulevikku suunatud raamistikuga. Stenaariumid aitaksid kindlaks teha kaksikülemineku võimalused. Need: i) oleksid aluseks, mille põhjal juhid saaksid arutleda ühiste või alternatiivsete tulevikuvisionide üle; ii) aitaksid tagada poliitikavaldkondade sidusust; iii) toimiksid ühise tulevikku suunatud raamistikuna stressitestimise põhimõtete kohta ettepanekute tegemiseks või mõju eelhindamise algatamiseks. Samuti võiksid need anda panuse Euroopa tulevikku käsitlevasse konverentsi.

4.3 Tulevikusuundade strateegilise analüüsi tegevuskava

ELi tulevikusuundade strateegilise analüüsi tegevuskavas käsitletakse valdkondadevahelisi teemasid, mille puhul selline analüüs võib süvendada arusaamist poliitikavaldkondade vahelisest dünaamikast. Komisjon hakkab järgmisena uurima muu hulgas selliseid suure mõjuga teemasid:

- **Avatud strateegiline autonoomia**: selleks et kindlustada tulevikus Euroopa konkurentsivõime ja ülemaailmne juhtpositsioon ning tugevdada tema toimetulekuvõimet, võiks tulevikusuundade strateegiline analüüs aidata uurida uue ülemaailmse korra loomise võimalusi ja ELi kohta sellises korras, samuti suutlikkust, mis on vajalik sellise ambitsioonika ülesande täitmiseks. Selle raames võiks kindlaks määrata kaksikülemineku saavutamise viisid ja selle saavutamise kiiruse, kaardistada kujunemisejärgus elutähtsad tehnoloogiad, sektorid ja tooted ning uurida võimalusi uute tööstusliitude loomiseks ja kaubanduspartnerite mitmekesistamiseks. Sellega seoses võiks tulevikuanalüüs muu hulgas võimaldada ELil kasutada strateegilise hoovana tulevikuseiret, sealhulgas rahvusvahelise standardimise puhul. Võimalikku edasist tööd selles valdkonnas tuleks vaadelda ka ELi kaubanduspoliitika eelseisva läbivaatamise valguses, mille käigus määratakse kindlaks kaubanduspoliitika panus avatud strateegilisse autonoomiasse.
- **Rohepöördega seotud töökohtade ja oskuste tulevik**: nagu on tunnustatud Euroopa oskuste tegevuskavas, nõuab rohepöörde paljudes sektorites ja paljude avalike teenuste puhul töökohtade ja oskuste olulist ümbersuunamist ja ümberjaotamist. Endiselt puudub süsteemne ülevaade rohepöördest tingitud muutustest tööturul. Tulevikusuundade analüüsis võiks uurida, kuidas sellist süsteemset ülevaadet koostada, võttes arvesse ka varasematest tööstuslikest üleminekutest saadud õppetunde. Ülevaade annab teavet selliste inimeste ümberõppe ja toetamise strateegiate kohta, kelle töökohad on tööstusliku ülemineku tõttu muutunud või kadunud. See on oluline ka selleks, et suunata ELi tulevase prioriteete hariduse, elukestva õppe ja seadusliku rände valdkonnas ning tagada õiglane üleminek.

- **Rohe- ja digipöörde seose tugevdamine**: ühiskonna digiteerimine ja rohepööre toimuvad samal ajal ja on tihedalt seotud. Nende vastastikust mõju tuleb siiski paremini mõista ja ära kasutada. Tulevikusuundade strateegilises analüüsis uuritakse, kuidas kujunemisjärgus tehnoloogiad saavad mõlemat üleminekut maksimaalselt ära kasutada, kuidas need on omavahel seotud ja kuidas näiteks vähendada digiülemineku keskkonnamõju. Samuti uuritakse, milliseid oskusi on vaja tulevikutehnoloogiate kasutamiseks, kuidas tehisintellekti saaks kasutada digimajanduse ümberkujundamiseks ja rohepöördele kaasaaitamiseks ning millist mõju see avaldab Euroopa osalejatele ja väärtusahelatele. Lisaks uuritakse viise, kuidas investeeringud strateegilistesse projektidesse, sealhulgas majanduse elavdamise osana, aitaksid toetada nii rohe- kui ka digipöörde elluviimist.